

Salla-Maria Lehtonen Marjukka Virtanen

Avaimet leikkiin

Leikiten tutuiksi

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi

Sosiaalialan koulutusohjelma

Opinnäytetyö

Päivämäärä 5.5.2014

Tekijä(t) Otsikko	Salla-Maria Lehtonen ja Marjukka Virtanen Avaimet Leikkiin. Leikiten tutuiksi
Sivumäärä Aika	42 sivua + 2 liitettä 05.05.2014
Tutkinto	Sosionomi
Koulutusohjelma	Sosiaalialan koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Sosionomi
Ohjaaja(t)	Lehtori Anna-Riitta Mäkitalo Lehtori Seija Mäenpää
<p>Tämä monimuotoinen opinnäytetyö tehtiin yhteistyössä vantaalaisen ympärivuorokautisen päiväkotin Sinirikon kanssa. Yhteistyöpäiväkotinä on Keski- ja Itä-Vantaan ainoa päiväkotinä, joka tarjoaa päivähoitoa myös viikonloppuisin. Tämä tarkoittaa sitä, että viikonloppuisin päiväkodissa ovat hoidossa talon omien lasten lisäksi myös ne alueen lapset, jotka tarvitsevat viikonloppuhoitoa vain satunnaisesti.</p> <p>Viikonloppuisin päiväkodin toiminta koostuu pääasiassa lasten omaehtoisesta leikistä. Lasten on hankala ennakoida, ketkä leikkikavereista tai henkilökunnasta ovat kulloinkin paikalla vaihtelevista hoito- ja työajoista johtuen. Lasten viihtyvyyteen päiväkodissa vaikuttavat positiiviset kokemukset kavereista ja päiväkodin henkilökunnasta. Hoitovuoron aikana päiväkodissa ei välttämättä ole yhtään tuttua leikkikaveria tai aikuista omasta ryhmästä. Lasten on usein hankala aloittaa leikkiä vieraampien leikkikavereiden kanssa ilman aikuisten tukea.</p> <p>Opinnäytetyömme koostuu leikkikansioista ja kirjallisesta raporttiosioista. Kansioon on kerätty erilaisia yhteistoiminnallisia leikkejä, joiden avulla lisätään positiivista vuorovaikutusta lasten sekä lasten ja aikuisten välillä. Leikit auttavat lapsia ja kasvattajia tutustumaan paremmin toisiinsa. Kansio on tarkoitettu työvälineeksi 3–6-vuotiaiden lasten ohjatun leikkihetken suunnitteluun. Sen avulla on tarkoitus lisätä lasten viihtyvyyttä viikonloppuhoidossa ja helpottaa leikkiin ryhtymistä. Vapaa leikki on helpompi aloittaa sellaisen kaverin kanssa, josta lapsella on jo aiempia positiivisia kokemuksia.</p> <p>Yhteistyöpäiväkodissa pidettiin esimerkinomainen leikkihetki kansion avulla. Tämän lisäksi kansio annettiin kokeiltavaksi ja arvioitavaksi viikonlopun ajaksi päiväkotiin. Käyttäjältä kerättiin palautetta kansion soveltuvuudesta viikonlopun toimintaan.</p>	
Avainsanat	Ympärivuorokautinen päivähoito, viikonlopputoiminta, leikki, leikkikansio, vuorovaikutus

Author(s) Title Number of Pages Date	Salla-Maria Lehtonen and Marjukka Virtanen Keys to Spontaneous Play. Learning to Know Each Other Through Playing. 42 pages + 2 appendices 5 May 2010
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Social Services
Specialisation option	Social Services
Instructor(s)	Anna-Riitta Mäkitalo, Senior Lecturer Seija Mäenpää, Senior Lecturer
<p>We conducted this practice-based thesis in partnership with 24-hour-day care centre Sinirikko. It is the only day care centre in Central and Eastern Vantaa that offers day care on weekends. Therefore on the weekends Sinirikko is also looking after other children in the area who only require weekend care occasionally.</p> <p>On the weekends the activities consist mostly of spontaneous playtime. Staff and parents have irregular work shifts which make it challenging for the children to anticipate which playmates and adults are going to be present. Positive experiences with playmates and staff make the children enjoy themselves in day care. During the weekends there is a possibility of not having any familiar playmates or personnel from the child's own group. It is usually troublesome for the children to start playing with unfamiliar playmates without the support from an adult.</p> <p>This thesis consisted of a playing binder and a written report. We compiled different reciprocal plays in the binder. With those plays positive interaction among children and adults can increase. By playing together everyone gets to know each other better. This binder is meant to be used as an instrument for planning guided playtime to children aged 3-6 years. With the help of the binder we aimed to increase children's enjoyment in weekend day care and to make it easier for them to start playing together. It is easier for children to engage in a spontaneous play with someone who they already have earlier positive experiences with.</p> <p>As an example on how to use the binder we arranged a guided playtime in the day care centre. We also gave the binder to staff to test and evaluate during a weekend and asked them to provide feedback on the suitability of the binder.</p>	
Keywords	24-hour-day care, playing binder, positive interaction

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Leikki	2
2.1	Leikin määrittäminen	2
2.2	Omaehtoinen leikki	4
2.2.1	Leikin kehitys	5
2.2.2	Leikin kehityksen vaikutus leikkiryhmän ikähaitarin valintaan	7
2.3	Omaehtoinen leikki ympärivuorokautisessa päiväkodissa	8
2.4	Tutustumisleikit	9
3	Vuorovaikutus	10
3.1	Lapsen ja kasvattajan välinen vuorovaikutus	12
3.2	Aikuisen ja lapsen vuorovaikutus ryhmätilanteessa	13
3.3	Aikuisen rooli ryhmän ohjaajana	15
3.3.1	Ryhmädynamiikka	15
3.3.2	Varhaiskasvatusympäristö	16
3.3.3	Innostaminen ja toiminnan vapaaehtoisuus	17
3.3.4	Vääränlainen puuttuminen	18
3.4	Vertaisvuorovaikutus	19
3.4.1	Hyödyt lapselle	19
3.4.2	Merkittäviä tekijöitä	20
3.4.3	Haasteet	20
3.4.4	Yhteinen leikki vertaisvuorovaikutuksen muotona	21
3.5	Vertaisryhmä	22
3.6	3 – 6 -vuotiaiden lasten ryhmä	23
3.7	Tutustuminen	25
4	Leikin avaimet -kansio	26
4.1	Leikkien valinta	26
4.2	Kansion kokoaminen	28
4.3	Leikkikansion testaaminen	30
5	Arviointi	31
5.1	Aiheen valinta	31
5.2	Käytännön ratkaisut kansion koostamisessa	33

5.3	Leikkihetken ohjauksen arviointi	34
5.4	Palaute	35
5.5	Kansion arviointi	36
6	Lopuksi	37
	Lähteet	39
	Liitteet	
	Liite 1. Ohjeistus kansion käyttöön, Leikkien lähdeluettelo ja Leikkilista	
	Liite 2. Ohjeet leikkeihin	

1 Johdanto

Tämä monimuotoinen opinnäytetyö tehtiin yhteistyössä vantaalaisen ympärivuorokautisen päiväkotin Sinirikon kanssa. Aihetta valitessamme lähdimme liikkeelle työelämän toiveesta. Yhteistyöpäiväkodin johtaja toivoi, että opinnäytetyömme liittyisi viikonloppu-toimintaan. Lisäksi opinnäytetyöltämme toivottiin, että se auttaisi lisäämään monipuolisuutta ja vuorovaikutusta viikonlopun sisältöön. Yhdistimme aiheeseen myös Vantaan varhaiskasvatuksen painopisteteeman, leikin, (Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2012: 8) ja tarkastelimme kokonaisuutta vuoropäivähoidosta tehtyjen tutkielmien tulosten valossa. Lopulliseksi aiheeksemme muodostui vuorovaikutuksen lisääminen leikin keinoin.

Laissa lasten päivähoitosta ei ole tällä hetkellä erillistä mainintaa siitä, mitä poikkeava-aikaisen päivähoiton tulisi sisältää (Laki lasten päivähoitosta 36/1973). Suunniteltua ohjattua toimintaa järjestetään Sinirikon päiväkodissa pääsääntöisesti arkisin ja päivä-aikaan ja toiminta viikonlopun ohjelma koostuu enimmäkseen lasten omaehtoisesta leikistä ruokailujen, levon ja ulkoilun rytmittämänä.

Lasten epäsäännöllisistä hoitoajoista ja työntekijöiden vaihtelevista työvuoroista johtuen lapsen on hankala ennakoida keitä leikkikavereita ja aikuisia on hoitovuoron aikana paikalla. Viikonloppuisin lapset toimivat vaihtelevissa ryhmissä, jotka muodostuvat sen mukaan, kuinka paljon lapsia ja henkilökuntaa on paikalla. Tästä johtuen on mahdollista, että lapsella ei päiväkodissa ole hoitovuoron aikana tuttua kaveria tai oman ryhmän aikuista paikalla. Lapselle aiheuttaa stressiä jos hän joutuu sellaiseen ryhmään, jossa oma asema on vakiintumaton (Mäkelä 2009: 71).

Tavoitteenamme oli luoda työväline, jota käyttämällä päiväkodin työntekijät voisivat lisätä aikuisten ja lasten sekä lasten keskinäistä vuorovaikutusta päiväkodissa. Vuorovaikutuksen lisääminen voisi helpottaa lasten sopeutumista viikonloppuisin vaihtuviin ryhmäkokoontumisiin ja edistää viihtyvyyttä. Kokosimme osana opinnäytetyötämme päiväkodin käyttöön leikkikansion, joka sisältää tutustumiseen soveltuvia yhteisleikkejä. Leikkien tarkoituksena on ohjata osallistujia tutustumaan toisiinsa paremmin sekä kannustaa toimimaan yhdessä. Lasten on helpompaa aloittaa leikki sellaisten leikkikavereiden kanssa, joista heillä on aiempia positiivisia kokemuksia.

Kansio on suunniteltu siten, että se voidaan ottaa käyttöön mahdollisimman helposti ja nopeasti. Valitsimme kansioon sellaisia leikkejä, jotka rohkaisevat vuorovaikutukseen ja edellyttävät yhteistoimintaa. Ohjatun leikkihetken avulla on tarkoitus saada leikkijä tuntemaan itsensä tervetulleeksi ja mahdollistaa kaikille onnistuneita kokemuksia vuorovaikutuksesta ja yhdessä toimimisesta. Leikkikansiomme materiaali löytyy tämä opinnäytetyön liitteistä tulostettavassa muodossa ja on vapaasti kaikkien käytettävissä.

Opinnäytetyöprosessin aikana kävimme pitämässä esimerkinomaisen leikkihetken päiväkodissa. Lisäksi annoimme kansion henkilökunnan kokeiltavaksi viikonlopun ajaksi. Pyysimme palautetta kansion sisällöstä ja käytettävyydestä. Opinnäytetyömme julkistetaan työelämässä Sinirikon päiväkodin Peda –palaverissa.

Sinirikon päiväkotia, entinen Yrttitien päiväkotia, on yksi Vantaan kolmesta ympärivuorokautista hoitoa tarjoavasta päiväkodista. Se on myös Itä- ja Keski-Vantaan alueella ainoa päiväkotia, joka tarjoaa päivähoitoa viikonloppuisin. Kaikki lapset alueen muista päivähoiton yksiköistä, joilla on satunnaisesti hoidontarvetta myös viikonloppuisin, tulevat varahoitoon Sinirikon päiväkotiin. Vuorohoidon tarve on perusteltua jos vanhemmat tarvitsevat työn tai opiskelun vuoksi lapselleen hoitoa iltaisin kello 18.00 – 06.00 välisenä aikana tai viikonloppuisin. (Vantaan kaupunki n.d).

2 Leikki

2.1 Leikin määrittäminen

YK:n ihmisoikeuksien julistus toteaa, että kaikilla lapsilla on oikeus leikkiin. Leikistä on hankala antaa yhtä kaikkien tutkijoiden yhteisesti hyväksymää ja tarkkaan rajattua määritelmää. Leikki on muun muassa todellista toimintaa kuvitteellisessa tilanteessa. Leikki nähdään iloa ja mielihyvää tuottavana tyydyttävänä toimintana, jota lapset itse rakentavat ja tuottavat. Leikki kuvataan toiminnaksi, joka on vapaaehtoista, tuottamaton, ennakoimatonta, kuvitteellista ja säännönmukaista. Leikki lähtee lapsesta itseltään mutta sitä rajoittavat ja sille antavat mahdollisuuksia leikkikaverit, leikkiympäristö ja leikkivälineet sekä aikuiset. Myös se, että leikkiminen itsessään on merkityksellisempää kuin leikin lopputulos tai tuotos katsotaan yhdeksi leikin tunnusmerkiksi. (Hakkarainen: 100; Helenius – Lummelehti 2013: 9, 14; Kalliala 2004: 4; Kalliala 2008: 40.)

Leikki alkaa vapaaehtoisesti ja leikkijät sitoutuvat siihen tiedostamattaan ja spontaanisti, mikä tekee leikkimisestä hauskaa. Vaikka leikkiessä käsitellään usein ympäröivää maailmaa ja sen tapahtumia erottuu leikki selkeästi muusta elämisestä. On tärkeää erottaa milloin leikitään ja milloin tehdään jotain muuta. Viesti siitä, että toiminta on leikkiä, tulee olla kaikilla leikkijöillä tiedossa, jotta tapahtumat ja teot ymmärretään leikkiksi. Esimerkiksi, jos leikissä lapsi reagoi hirviön hyökkäykseen säikähtäen ja juoksemalla karkuun ja muut tulkitsevatkin reaktion peloksi tai hyökkäyksen uhkaavaksi, eivät leikkijät koe sitä enää leikkinä. Ilmeet, eleet ja nauru ovat yhtä merkityksellisiä leikkisignaaleja kuin sanatkin. Leikkiin liittyy aina sekä sanattomia että sanallisia viestejä.

Yhteisleikissä on tärkeää, että leikkijät ovat yhtä mieltä siitä, mitä ollaan tekemässä. Yhteisleikissä korostuu yhteinen keksiminen ja kuvittelu leikin edetessä. Kuvitteluleikkiä usein rajaa oikean elämän ja todellisuuden luomat puitteet esimerkiksi siinä mitä kaikkea kauppaleikissä voi tehdä - jos ei ole rahaa ei voi ostaa tuotteita. Lapset ryhtyvät leikkiin sen itse tarkoituksen vuoksi eivätkä kehittääkseen taitojaan. Lapsi oppii leikkisessään mutta ei leiki oppiakseen. Leikin merkittävin ominaisuus on tuottaa mielihyvää leikkijöille. (Kalliala 2004: 5.)

Leikin syntyyn ja ilmenemiseen vaikuttavat leikin tutkija Heleniuksen mukaan lapsen kehittyneen ymmärryksen ja voimien ja niiden käyttöä estävien rajoitusten synnyttävä ristiriita. Lapsi haluaisi käyttää opittuja taitoja liikkua ja puhua sekä ymmärrystä esineiden merkityksistä mutta tilanne tai aikuiset estävät hänen haluamat pyrkimykset. Lapsi siirtää toiminnan kuvitteelliseen maailmaan ja ryhtyy leikkimään. Samaa näkemystä tukee Sigmund Freudin, Lev Vygotskin ja Jean Chateun mielikuvat leikistä. Freudilla oli ajatus leikistä lapsen keinona purkaa kipeitä kokemuksia, olla aikuisen veroinen ja hallita ympäristöä. Vygotskin kuva mielikuvitusleikin alkuperästä oli, että lapselle syntyy ymmärryksen lisääntyessä haluja, joita hän ei pysty heti toteuttamaan. Tämä aiheuttaa ristiriitaa toiveiden ja todellisuuden välille, jota voi leikin avulla voi ratkaista ja leikki tuottaa lapselle iloa. Psykologi Jean Chateulla oli käsitys, että lapsi leikkii saadakseen aikaan vaikutuksia ja leikin tuottaman ilon vuoksi on. (Helenius 1993: 22.)

2.2 Omaehtoinen leikki

Omaehtoisesta leikistä puhutaan, kun tarkoitetaan lasten omasta tahdosta alkanutta ohjaamatonta leikkiä, jonka aiheen, sisällön ja muodon he itse päättävät. Leikissä tulee esiin lapsen kyky kuvitteluun ensimmäistä kertaa. Lapset muokkaavat arjessa havaitsemiaan tapahtumia ja asioita leikkiin sopiviksi kokemuksien, käsityksien ja tietojensa pohjalta. Lapset eivät kuitenkaan suoraan toista todellisuuden kokemuksia vaan ennemminkin tulkitsevat ja käsittelevät niitä leikeissään. Leikkiminen itsessään on leikin motiivi. Lapset oppivat monia taitoja ja asioita leikkimällä, mutta oppiminen ei ole tietoista. (Hintikka – Helenius – Vähänen 2004: 6, 41–42.)

Leikki on yksi päivähoiton arjen merkittävä toimintamuoto, joka tukee lapsen kehitystä ja oppimista. Leikkiessään lapset harjoittelevat muun muassa valintojen tekemistä sekä käsittelevät kokemuksiaan ja heidän minäkuvansa, itsetuntonsa ja ongelmanratkaisutaitonsa kehittyvät. (Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2013: 11.) Leikki vaikuttaa lasten liikkumisen taitojen, havaintotoimintojen, kognitiivisten taitojen kuten kielen, oppimisen, ajattelun ja muistin eri alueiden, ja sosiaalisten taitojen kehitykseen. Lapsi opettelee ja oppii säätelemään omia toimiaan mielikuvitus-, rooli- ja sääntöleikeissä. Sääntö- ja roolileikeissä lapset opettelevat koulunkäynnin ja tulevaisuuden kannalta tärkeitä yhdessä toimimisen ja vuorovaikutuksen taitoja. (Helenius – Lummelahhti 2013:9.)

Sosiaalisilla taidoilla tarkoitetaan niitä taitoja, joita tarvitaan tullakseen toimeen muiden kanssa. Se tarkoittaa erilaisia vaihtoehtoja ratkaista mahdollisia ongelmia sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa. Myös herkkyys toisen lapsen yhteistyöaloitteille on osa sosiaalisia taitoja. Onnistunut kanssakäyminen vaatii useita ominaisuuksia kuten tervettä itseluottamusta, harkintaa, kykyä arvioida ja kontrolloida omaa toimintaa, empatiaa sekä tasapainoista tunne-elämää. (Keltikangas – Järvinen 2010: 22–24; Kronqvist – Pulkkinen: 116.)

Sosiaalinen kehitys menee eteenpäin, kun lapselle kertyy positiivisia kokemuksia yhteisistä leikeistä. Yhteisillä esineillä leikkiminen rinnakkain on ensimmäinen muoto yhteistoiminnasta pienten lasten ryhmissä. Lapset harjoittelevat esineiden vaihtoa aikuisten ohjauksessa sen sijaan, että veisivät leluja toisiltaan. Roolileikkien alussa yhteinen kielen avulla jaettu leikin idea ja sopiminen tarkoista rooleista, joilla päästään haluttuun yhteiseen tavoitteeseen, on sen yhteistoiminnan varsinainen olemus. Yhteinen rooli-

leikki on ensimmäisiä tilaisuuksia lapselle harjoitella sosiaalista vastavuoroista yhteistoimintaa. Roolien jako helpottaa yhteistä toimintaa, sillä lapset tietävä missä asemassa he ovat toisiinsa nähden ja mitä leikissä on mahdollista tapahtua. (Helenius 1993: 62–63.)

Lapsi tarvitsee sosiaalisen kehityksensä tueksi turvallisen ympäristön ja lämpimiä vuorovaikutussuhteita aikuisten ja toisten lasten kanssa. Lapsi ei kasva sosiaalisesti itsensä, vaan siihen tarvitaan oppimista ja ohjausta (Marjanen – Ahonen – Majoinen 2013: 54). Lapsen sosiaalisen oppimisen kannalta tärkeitä ovat kokemukset, joita lapset saavat päivittäisessä kanssakäymisessä (Zimmer 2002: 26).

Leikissä lasten taidot organisointiin ovat korkeammalla tasolla kuin muussa toiminnassa. Leikki-idea auttaa lapsia sopimaan leikin kulusta yhteisesti. Lapset esittävät vuorotellen ideoita, joita leikissä voisi seuraavaksi tapahtua. (Hintikka ym. 2004: 47.) Leikki ei usein kestä pitkään, jos leikissä edetään vain yhden leikkijän toiveiden mukaan.

2.2.1 Leikin kehitys

Lapsen itsetunto vahvistuu yhteisissä leikeissä muiden kanssa. Aluksi leikki on pienen vauvan ja aikuisen välistä yhteistä toimintaa ja siihen liittyy paljon fyysistä kosketusta. Tyypillisiä vauvaiän leikkejä ovat sylittelyleikit hypyttelyineen, loruineen ja lauluineen. Lapsi oppii ensin vastaamaan sanattomiin signaaleihin ollessaan vauva ja sen myötä kehittyy kyky leikkiä. Nämä leikkihetket synnyttävät lapselle perusluottamusta, jonka varassa hän voi kasvaessaan lähteä tutkimaan ympäristöään. (Helenius 1993: 29.)

Esineleikki seuraa aikuisen ja lapsen yhteisen toiminnan leikkiä. Kun lapsi oppii liikku-
maan, hän pääsee itsenäisesti kiinnostavien esineiden luo. Kun lapselle annetaan lupa tutkia toisia esineitä ja toisten koskemista kielletään, hän huomaa, että esineillä on ihmiselle jokin merkitys. Leikissä tämä Piaget'n symbolifunktioksi kutsuma kehityksen taso näkyy, kun lapsi oppii esineiden käyttötarkoituksia aikuisen tai vanhemman lapsen esimerkkiä ja mallia seuraamalla. Näin lapsi voi hiljalleen itse jäljittelemällä muiden esimerkkiä alkaa leikkiä esimerkiksi syömällä lusikalla leikkikulhosta tai soittavansa puhelimella. (Helenius 1993: 31.)

Aluksi lapsi leikkii esineellä sen opitun tarkoituksen mukaan. Toisella vuodella lapsi oppii käyttämään toiminnassaan myös korvaavia välineitä, esimerkiksi puhelimenä voi toimia leikkibanaani tai ruokana legot tai palikat. Lapsi on näin oppinut mielessään siirtymään tämän hetkisestä tilanteesta kuvitteelliseen tilanteeseen ja vain esittää puhuvansa puhelimesta tai syövänsä ruokaa. (Helenius 1993: 33; Helenius – Lummelahhti 2013: 74.)

Lapsi tarvitsee aluksi aikuista leikin ja kielen oppimiseen ja niiden kehittyminen tapahtuu yhteistoiminnassa. Aikuinen seuraa lapsen leikkialoitteita ja vastaa niihin. Kaksivuotiaalla saattaa olla leikissään paljon sisältöä mutta hän ei vielä asetu leikkiessään rooliin. (Helenius 1993: 33–34.) Kun aikuinen kiinnittää huomion lapsen valitsemaan kohteeseen, hän auttaa lasta keskittymään ja lisäämään aloitteita, jolla on myös vaikutusta myöhemmällä myös iällä tehtävään keskittymisessä (Helenius – Lummelahhti 2013: 76).

Esineleikistä siirrytään hiljalleen roolileikkiin kolmannella ikävuodella. Lapsi kykenee asettumaan esimerkiksi äidin, lapsen, poliisin tai rosvon rooliin ja toimii roolin tunnusmerkkien mukaan. Leikkijä asettuu uudenlaiseen suhteeseen ympäristön kanssa ja pystyy erottamaan oman toiminnan rooli mukaisesta toiminnasta. Samaan aikaan kieli kehittyy nopeasti ja vuoropuheluun perustuva leikin suunnittelu ohittaa esineelliset toiminnot leikin ensisijaisena muotona. Samalla myös mielikuvitus lisääntyy tuoden pitkäkestoisuutta leikkeihin. Lapsen itse valitsema rooli on hänelle merkityksellinen ja hän pystyy sen myötä ilmentämään kokemuksiaan ja persoonallisuuttaan. (Helenius 1993: 37 – 39.)

Lapsi oppii roolileikeissä, että esimerkiksi lapsen ja vanhemman välinen suhde on usein erilainen kuin lapsen ja päiväkodin tädin tai rosvo ja poliisi käyttäytyvät yhdessä toisin kuin kaksi rosvoa. Lapset tutkivat leikkiessään sitä maailmaa, jossa he elävät ja muodostavat siitä merkityksiä ja ymmärtävä todellisuutta tavalla, johon he eivät ilman leikkiä kykenisi. Roolileikin avulla lasten mielikuvitus avautuu ja moraalinen tietoisuus lisääntyy. (Hintikka ym. 2004: 6, 41–42.)

Roolileikki on esikouluiän keskeinen toimintamuoto, jossa kehittyvät oman toiminnan suunnittelu ja hallinta sekä mielikuvitus. Esikouluiässä koko persoonallisuus muokautuu taaperosta esikoululaiseen ja siinä luodaan pohjaa uudelle kehitysvaiheelle, kun roolileikeissä kehittyvät perustavat kouluvalmiudet. Lasten väliset suhteet, joita leikissä syntyy, ovat merkityksellisiä jo pienen lapselle. Lapset luovat leikkitaitojensa

perusteella keskinäiset suhteensa. Kouluikäisen tulee ohjata jo omaa toimintaa ajattelun ja kielen avulla, toteuttaa suunnitellusti toimintaa ja arvioida sitä. Koulussa lapsen tulee osata toimia muiden lasten kanssa ja löytää ystäviä. (Helenius – Lummelahhti 2013: 89 – 90.)

Roolileikki jatkuu kolmannelta ikävuodelta esikouluikään saakka. Ennen kouluikää leikkeihin tulee mukaan sääntöleikit, kun kyky ymmärtää sääntöjä lisääntyy. Yksi tunnusvaihe tästä muutoksesta on kiinnostus pienleikkivälineisiin. Toinen tunnusomainen piirre on leikkien monipuolistuminen ja muuttuminen yksityiskohtaisemmiksi. (Helenius 1993: 40.)

Sääntöleikit ovat roolileikkien rinnalla toinen leikin päämuoto. Lapsi voi alkaa leikkiä sääntöleikkejä sen jälkeen, kun hän on oppinut leikkimään roolileikkejä. (Helenius – Lummelahhti 2013: 158.) Sääntöleikeillä on tietty päämäärä johon pyritään ja leikkijöiden roolit tulevat tutuiksi koko ryhmän yhteisessä leikissä. Leikeissä on tärkeää sääntöjen muistamisen lisäksi, että kaikki tietävät leikin tarkoituksen ja sen kuinka leikki etenee sekä se, että leikkijät sitoutuvat leikkiin. Aikuisten ohjauksessa ja muilta mallia ottamalla leikit tulevat tutuiksi kaikille. Kun esikouluikäinen alkaa leikkiä sääntöleikkejä, on hänellä jo paljon kokemusta erilaisista rooleista leikkimiensä roolileikkien myötä. Eri roolien myötä lapsi on voinut toistaa ja jäljitellä monia tapoja toimia, ilmaista ja tuntee esimerkiksi ammattien, sankareiden ja perheen eri jäsenten käyttäytymiseen liittyvien odotusten ja mallien mukaan. Roolileikit vuorovaikutuksessa muiden kanssa kerryttävät lapselle kokemuksia eri tunteista, vastuusta, velvollisuuksista ja odotuksista. (Helenius – Lummelahhti 2013: 157 – 158.)

2.2.2 Leikin kehityksen vaikutus leikkiryhmän ikähaitarin valintaan

Valintaamme suunnitella leikkikansio 3 – 6 -vuotiaiden lasten käyttöön vaikutti leikkitaitojen kehittyminen kyseisenä ikäkauden aikana. Kolmivuotiaan leikissä alkaa roolileikin harjoittelu ja lapsi voi oppia vanhemmalta leikkitaidoissa kehittyneemmältä leikkikaverilta yhteisessä roolileikissä tarvittavia taitoja ja vastavuoroista vuorovaikutusta. Vanhemmilla leikkijöillä on jo paljon leikkikokemusta, joten tulisi tavoitteisesti järjestää esiopetusryhmien ja nuorempien lasten yhteisleikille mahdollisuuksia (Helenius – Lummelahhti 2013: 99). Viikonloppuisin ja iltaisin hiljaisempina aikoina päiväkodissa ei välttämättä ole samanikäisiä leikkikavereita, joten on paikallaan edistää lasten tutustumista,

jotta yhteisen leikin aloittamisen kynnyks ei olisi kovin suuri itseään vanhemman tai nuoremman kaverin kanssa.

Yhteisten sääntöleikkien harjoittelu on luontevaa vanhempien leikkijöiden kesken, vaikka sääntöleikeillä tyypillisesti on suuri sija esikouluikäisten ohjatuissa leikeissä. Nuorempien lasten ei tarvitse osata kaikkia leikin sääntöjä vaan he voivat jäljitellä vanhempia leikkijöitä. Nuoremmille leikkijöille on merkityksellistä, että heidät hyväksytään mukaan vanhempien leikkiin. (Helenius – Lummelehti 2013: 118). Kun lapset itse leikkiesään pitävät huolen siitä, että sääntöjä noudatetaan, tuo leikit kokemusta neuvottelutaidoista, joissa usein vanhemmilla lapsilla on mahdollisuus toimia esimerkkeinä. Neuvottelutaidoista on hyötyä roolileikkien alussa, kun valitaan rooleja.

2.3 Omaehtoinen leikki ympärivuorokautisessa päiväkodissa

Omaehtoiselle leikille tai vapaalle leikille on ympärivuorokautisessa päiväkodissa runsaasti aikaa ja mahdollisuuksia. Sinirikon päiväkodissa lapset leikkivät vaihtelevissa ryhmissä iltaisin ja viikonloppuisin usein niin että pienet alle 3-vuotiaat muodostavat yhden ryhmän ja vanhemmista lapsista muodostuu henkilökunnan määrän mukaan yksi tai kaksi ryhmää. Aikaisin aamulla ja myöhemmin illalla, kun henkilökuntaa on vähemmän leikkivät lapset kaikki samassa ryhmätilassa, josta uudessa päiväkodissa löytyy useampi jakotila leikeille. Lapsilla on näin tilaisuus leikkiä monilla leikkivälineillä ja eri leikkiympäristössä oman ryhmänsä lisäksi. Lapsilla on myös hyvät mahdollisuudet leikkiä muiden ryhmien lasten kanssa.

Osalle lapsista saattaa olla hankala toimia usein muuttuvissa ryhmäkokoontumissa. Lapsi saattaa jäädä vertaisryhmän ulkopuolelle ja ilman leikkiveria, jos hänellä ei ole riittävästi rohkeutta tai tarvittavia taitoja leikin aloitukseen vieraamman lapsen tai lasten kanssa. Tämä voi näyttäytyä päiväkodissa esimerkiksi vetäytyvyytenä tai levottomuutena. Leikkikaverin ja leikin löytäminen voi olla vaikeaa, kun leikkiympäristö ja lapset saattavat vaihtua päivänkin aikana useampaan kertaan. Tämä johtuu siitä, että henkilökunnan työvuorot ja lasten hoitoajat ovat eripituisia ja vaihtelevat paljon vuorotyöstä johtuen. Jos lapsen hoitovuorot sattuvat toistuvasti iltoihin ja viikonloppuihin, jolloin henkilökunta vaihtuu usein, saattaa lapsen yksinäisyys ja leikkikavereiden puute jäädä myös vähäisemmälle huomiolle kuin omassa ryhmässä toimittaessa.

Lapsi rakentaa minäänsä sosiaalisessa ympäristössään, vertaisryhmässään. Jos lapsi tuntee, että hän ei pääse osalliseksi tätä ryhmää, on hän onneton, sillä yhteisillä leikeillä on suuri tunnemerkitys lapselle. (Helenius 1993: 62.) Lapsen kehitykselle on erityinen riski, jos lapsi vetäytyy vertaisryhmästä, tulee usein torjutuksi, kiusaa muita tai tuntee itsensä yksinäiseksi ryhmässä. Tilanteeseen saattaa liittyä muiden lasten tai lapsen oma käytös. Lapsen minäkäsitys ja sosiaalinen kompetenssi kehittyy vuorovaikutuksessa muiden kanssa ja jos lapsi jää vertaisryhmänsä ulkopuolelle, ei hänen taitonsa ja minäkuvansa pääse kehittymään. (Laine 2002: 19,20,32–33 .)

Vertaisryhmän hyväksyntä auttaa lasta sopeutumaan päiväkotiin. Jos lapsi ei saa kokemuksia siitä, että hän on vertaisryhmässään pidetty ja hyväksytty voi tämä olla haitaksi tulevaisuudessa. Vuorovaikutussuhteissa lapset pääsevät käyttämään ja harjoittamaan perustaitoja ja kyvyt sosiaaliseen kanssakäymiseen voivat sen myötä kehittyä. (Neitola – Laine (toim.) 2002: 15–16.) Tutustumisleikeillä ja muilla yhteistoiminnallisilla leikeillä voidaan helpottaa lapsen yksinäisyyttä päiväkodissa.

2.4 Tutustumisleikit

Tutustumisleikeillä tavoitellaan lapsien välistä vuorovaikutusta ja innostetaan ja rohkaistaan heitä tutustumaan toisiinsa. Leikeillä pyritään myös vahvistamaan aikuisen ja lasten välistä vuorovaikutusta. Tavoitteena on, että kaikki voivat tuoda omia tuntemuksiaan esille. Lapsi saa itse tehdä valintoja leikin edetessä sen mukaan miltä hänestä tuntuu. Jos lapsi ei halua esiintyä yksin toisten edessä, voidaan se osuus leikkiä yhdessä. Tutustumisleikkien myötä on tavoitteena saada lapsi tuntemaan myös itsensä paremmin. Tutustumisleikit ovat ajankohtaisia uusien ryhmien aloittaessa yhteistä toimintaa. Leikkien avulla voi nopeasti oppia toisista ilman, että jokaisen lapsen tarvitsee itse tehdä aloite tutustumiselle muiden ryhmäläisten kanssa. Aikuisen tehtävä on saada jokainen lapsi tuntemaan itsensä tervetulleeksi ja että hänet huomioidaan ja häntä tuetaan vaikka ryhmässä on paljon lapsia. Leikkitilanteessa on tärkeää luoda sellainen ilmapiiri, jossa jokainen voi ilmaista itseään turvallisesti. (Helenius – Lummelahdi 2013:9.)

Valitsimme leikkikansioon sekä tutustumisleikkejä että muita yhteistoiminnallisia leikkejä. Ohjeistimme leikkihetken alkamaan aina nimien opettelulla ja tutustumisleikillä. Tämän jälkeen ohjaaja voi valita leikit leikkijöiden tarpeisiin sopiviksi tai antaa lasten valita leikkejä. Leikkihetken kehoitimme päättämään keskustelulla mieluisasta leikistä leikki-

hetken aikana, joka auttaa myös lapsia tuntemaan leikkikavereidensa mieltymyksiä erityyppisiin leikkeihin. Leikkihetken tarkoituksena ei ole vain tutustuttaa lapsia toisiinsa vaan tuoda myös kasvattajille lisää tietoa eri lapsista. Näemme lasten ohjaamisen hyvänä keinona oppia tuntemaan myös muiden ryhmien lapsia leikkien havainnoinnin ohella.

3 Vuorovaikutus

Vuorovaikutus on käsitteenä laaja ja moniulotteinen. Siten sille on vaikea antaa yksiselitteistä ja kaiken kattavaa määritelmää. Vuorovaikutus perustuu vastavuoroisuuteen ja sen peruselementtejä ovat antaminen ja saaminen. Vuorovaikutukseen kuuluu sekä kielellinen että ei-kielellinen viestintä ja onnistuakseen se vaatii aloitteiden tekemistä ja niihin vastaamista. (Alijoki 1998: 9.) Vuorovaikutus ilmenee päiväkodin kontekstissa lasten ja aikuisten sekä lasten keskinäisessä kanssakäymisessä. Päiväkoti on sosiaalinen yhteisö, jossa lapset ja aikuiset ovat vuorovaikutuksessa keskenään (Parkkinen - Keskinen (toim.) 2005: 9).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa varhaiskasvatus määritellään pienten lasten eri elämäntilanteissa tapahtuvaksi kasvatukselliseksi vuorovaikutukseksi, jonka tavoitteena on edistää lasten tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. Varhaiskasvatus on myös suunnitelmallista ja tavoitteellista vuorovaikutusta ja yhteistä toimintaa, jossa lapsen omaehtoisella leikillä on keskeinen merkitys (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 11.) Vuorovaikutus nähdään varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa olennaisena osana varhaiskasvatusta.

Hyvä vuorovaikutus on tärkeä osa varhaiskasvatusta, sillä se liittyy olennaisesti lapsen kehitykseen ja elämäntaitojen oppimiseen. Päivittäisessä vuorovaikutuksessa lapsi pääsee osalliseksi erilaisista tiedoista ja taidoista, joita tarvitaan vertaisten kanssa toimimiseen. Vuorovaikutuksessa lapsen taidot ja kyvyt pääsevät myös esille ja kehittyvät. (Parkkila – Keskinen (toim.) 2005: 18; Koivula 2011:23; Laine – Neitola (toim.) 2002: 15.) Toimiessaan muiden kanssa lapsi oppii muun muassa leikkimisen taidot, ystäväyhteyksien solmimisen ja ylläpidon, neuvottelutaidot ja kompromissien teon, pettymysten sietoa sekä itsensä arvostamista. Lähes kaikki oppiminen tapahtuu vuorovaikutuksessa toisiin ihmisiin. (Parkkila – Keskinen (toim.) 2005: 18; Opas 2013:159.)

Sosiaalinen vuorovaikutus on olennaista myös lapsen identiteetin ja minäkäsityksen rakentumisessa. Käsitteet omasta itsestä ja ympäröivästä maailmasta rakentuvat ja muokkautuvat sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Vastavuoroisuus antaa mahdollisuuden peilata minua ja sitä kautta rakentuu käsitys itsestä ja muista (Alijoki 1998: 14). Lapsi arvioi omaa käyttäytymistään ja tekee päätelmiä itsestään ja omasta arvostaan toisten ihmisten antaman sosiaalisen palautteen perusteella. Siten myös lapsen itsetunto ja hyvinvointi rakentuvat vuorovaikutuksessa. (Suhonen 2011: 95; Parrila – Alila 2011: 160.)

Vuorovaikutus toisten kanssa vaatii lapselta sosiaalisia valmiuksia ja taitoja. Monille vuorovaikutus ja kanssakäyminen toisten lasten ja aikuisten kanssa on vaivatonta ja helppoa, mutta päivähoitossa on kuitenkin myös lapsia, joilla on puutteelliset edellytykset kommunikaatioon. (Eskel – Marttila 2013: 76; Parkkila – Keskinen (toim.) 2005: 10, 18; Ikonen 2006: 153). Näillä lapsilla on riski jäädä vuorovaikutussuhteiden ulkopuolelle, jolloin he eivät myöskään pääse hyötymään vuorovaikutuksen positiivisista vaikutuksista ja sen luomista oppimismahdollisuuksista. Ulkopuoliseksi jäämisen kokemukset voivat myöhemmin haitata lapsen kykyä osallistua erilaisten vertaisryhmien toimintaan (Suhonen 2011: 93).

Vertaisten torjunta voi myös johtaa yksinäisyyteen ja tyytymättömyyteen. Monet torjuntaa kokeneet lapset ovat kertoneet olevansa yksinäisiä ja tyytymättömiä sosiaalisiin suhteisiinsa. Toistuva torjutus tuleminen voi saada lapsen käyttämään passiivisia ja melko tehottomia keinoja leikkiin liittymiseksi, jolloin todennäköisyys päästä mukaan on pieni. (Poikkeus 2006: 132 – 133.) Käyttämällä heikkoja strategioita lapsi saa todennäköisesti uusia kielteisiä kokemuksia, mitkä vahvistavat ja ylläpitävät negatiivisia käsityksiä itsestä ja muista. Kasvattajalla on velvollisuus huolehtia siitä, että lapsen suhteet voivat kehittyä myönteisesti (Helenius 2008: 58). Kasvattaja tukee lapsen vuorovaikutussuhteita ja toimii myös itse lapsen vuorovaikutuskumppanina.

Päiväkodin kontekstissa vuorovaikutusta tapahtuu ainakin kolmella tasolla. Vuorovaikutuksen kolme tasoa ovat aikuisten keskinäinen, aikuisten ja lasten välinen sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus. Kaikilla tasoilla tapahtuva vuorovaikutus vaikuttaa siihen millaiseksi kasvu ympäristöksi päiväkotia muodostuu. Eri tasoilla tapahtuva vuorovaikutus vaikuttaa eri tavoin. Aikuisten keskinäistä vuorovaikutusta voidaan pitää koko lapsiryhmän toiminnan pohjana ja keskeisenä vuorovaikutusmallina lapsille. Hyvät vuoro-

vaikutussuhteet aikuisten ja lasten välillä puolestaan vaikuttavat lapsen emotionaaliseen hyvinvointiin ja oppimiseen sekä antavat mallin lasten keskinäisille suhteille. Keskinäisessä vuorovaikutuksessa lapset oppivat ison osan vuorovaikutuksessa tarvittavista taidoista ja rakentavat sekä ylläpitävät kaverisuhteita. (Koivula 2011: 129 – 130; Parrila – Alila 2011: 161; Poikkeus: 122 – 123.)

3.1 Lapsen ja kasvattajan välinen vuorovaikutus

Lapsen ja aikuisen välinen vuorovaikutus on keskeinen tekijä lapsen emotionaalisen hyvinvoinnin ja oppimisen kannalta sekä malli lasten keskinäisille vuorovaikutussuhteille. Tärkein asia lapsen ja aikuisen välisessä vuorovaikutuksessa on tunneilmapiiri. Hyvässä ilmapiirissä lapset tuntevat olonsa turvalliseksi ja kokevat aikuisten välittävän heistä ja arvostavan heitä omina yksilöinä. (Parrila – Alila 2011: 161; Karvonen – Siren-Tiusanen – Vuorinen 2003: 85.) Ilmapiiri ei synny itsestään, vaan sen luomiseen on aktiivisesti keskityttävä. Kasvattajat voivat esimerkiksi, käyttäytymisellään ja vuorovaikutustavallaan vaikuttaa siihen, millaiseksi ilmapiiri muodostuu. (Koivisto 2011: 48.) Kasvattajan toiminnalla on keskeinen merkitys, sillä hän ohjaa ilmapiirin muodostumista ja antaa lapsille mallin siitä, millaista vuorovaikutusta ja toimintaa kasvatusyhteisössä pidetään hyvänä. Aikuiset voivat myös helpottaa ja tukea lasten myönteisten sosiaalisten suhteiden muodostumista. Keskeisiä ilmapiiriin vaikuttavia tekijöitä ovat hyvä vuorovaikutus ja lasten väliset sosiaaliset suhteet. (Koivula 2011: 129 – 130.)

Ilmapiiri vaikuttaa olennaisesti siihen, tunteeko lapsi olonsa hyväksi ja turvalliseksi. Lapsi tarvitsee ympärilleen turvallisia aikuisia ja vuorovaikutusta, sillä perusturvallisuuden tunne syntyy vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Aikuisen lempeä ja ystävällinen vuorovaikutustyyli edesauttaa turvallisen ilmapiirin muodostumista. (Suhonen 2011: 96; Koivisto 2011: 47; Holkeri-Rinkinen 2011: 76). Aikuisen aito ja välittävä läsnäolo viestii lapselle, että aikuinen on hänen tukenaan ja häntä varten. Välittävässä ilmapiirissä lapsen on mahdollista keskittyä ja syventyä tekemisiinsä (Karvonen ym. 2003: 85).

Vuorovaikutus on tärkeää, sillä se luo turvallisuutta ja on välttämätöntä lapsen positiivisen kehittymisen ja oppimisen kannalta. Tärkeää lapselle on myös se, että hän tuntee itsensä hyväksytyksi. Hyväksyntä tuo lapselle turvaa ja osaltaan luo pohjaa vahvan itsetunnon rakentumiselle. Lämmin ja ystävällinen suhtautuminen lapseen viestivät hyväksyntää. (Helenius – Lummelahti 2013; Holkeri-Rinkinen 2011: 81.)

Aikuinen on aina vastuussa vuorovaikutuksen synnyttämisestä ja ylläpitämisestä. Aikuisen ja lapsen ollessa vuorovaikutuskumppaneina tilanteen jatkuminen on usein riippuvaista aikuisesta. (Alijoki 1998:10; Holkeri-Rinkinen 2011: 81.) Tästä johtuen aikuisen tehtävänä on olla aktiivinen vuorovaikutusaloitteiden tekijä ja vuorovaikutuksen ylläpitäjä. Vuorovaikutus luo turvallisuutta ja on välttämätöntä lapsen positiivisen kehittymisen ja oppimisen kannalta (Helenius – Lummelahti 2013: 230). Aikuiselta vaaditaan aktiivisuutta vuorovaikutusaloitteissa ja aitoa kiinnostusta lapsia ja heidän ajatuksiaan kohtaan. Aikuisen on tärkeää kunnioittaa pientenkin lasten ajatuksia osoittamalla kiinnostusta heidän näkemyksiään kohtaan, kuuntelemalla ja tekemällä kysymyksiä. Vuorovaikutustilannetta voi viedä eteenpäin kysymyksillä ja jatkamaan kannustavilla toteamuksilla ja sanattomilla viesteillä. (Rasku – Puttonen 2006: 121; Holkeri – Rinkinen 2011: 81.)

Lapsi oppii tarkkailemalla ja jäljittämällä aikuisen toimintaa (Marjonen – Ahonen – Majoinen 2013: 69). Aikuisen esimerkki toimii lapselle mallina aloitteiden tekemisessä, vuorovaikutuksen ylläpitämisessä ja edistämässä. Se miten aikuinen toimii suhteessa lapsiin ja muihin kasvattajiin vaikuttaa lapsen käsityksiin siitä, miten sosiaaliset suhteet toimivat ja miten ollaan vuorovaikutuksessa toisiin ihmisiin. Jos kasvattajien toiminta suhteessa lapsiin on sensitiivistä ja lasta kunnioittavaa, se heijastuu myös lasten keskinäiseen vuorovaikutukseen ja lapsen minäkuvaan. Jos kommunikointi on puolestaan negatiivista, vaikuttaa se kielteisesti myös siihen, millaista kuvaa lapsi rakentaa itseltään ja millainen kuva lapsesta muodostuu ryhmän muille lapsille. Tutkimuksissa on saatu viitteitä siitä, että jos lapseen kohdistuu jatkuvasti enemmän negatiivista kuin positiivista huomiota, vaikuttaa se negatiivisesti myös hänen ystävyyssuhteisiinsa. Ohjaajalta saatu negatiivinen huomio saattaa leimata lapsen toisten lasten silmissä. (Parila – Alila 2011: 161 – 162; Holkeri-Rinkinen 2011: 84; Marjanen ym. 2013: 67.)

3.2 Aikuisen ja lapsen vuorovaikutus ryhmätilanteessa

Ryhmätilanteessa hyvään vuorovaikutukseen kuuluu, että lasta ei missään tapauksessa nolata vaikka hänen käyttäytymisensä olisi provosoivaa tai häiritsevää (Zimmer 2002: 144). Lapselle tulee sallia erilaiset tunteet ja niiden ilmaiseminen. Hänen on saatava tuntea olevansa hyväksytty ja rakastettu omana itsenään. Erilaiset tunteet ovat osa elämää ja aikuisen tehtävä on opettaa lasta tulemaan toimeen vaikeidenkin tunteiden kanssa. Lapsi tarvitsee aikuiselta ymmärrystä ja hyväksyntää ei ohittamista ja mitätöintiä.

Hyvä vuorovaikutus ryhmässä vaatii aikuiselta, että hän tuntee lapset riittävän hyvin. Vaihtelevassa ryhmässä tämä ei aina ole mahdollista joten kasvattajalta vaaditaan erityistä herkistymistä lapsen lähettämille viesteille, jotta hän osaa tulkita lasta oikein. Lapset ovat erilaisia. Jotkut nauttivat esiintymisestä ja omien taitojen esittämisestä, kun taas toiset jopa pelkäävät sitä. Kasvattajan tulee välttää sellaisia tilanteita, joissa yksittäinen lapsi joutuu vasten tahtoaan olemaan huomion keskipisteenä (Zimmer 2002: 144). Yhteinen toiminta tulisi suunnitella siten, että kaikki voisivat siitä yhdessä nauttia eikä kukaan joudu hankalaan tilanteeseen. Yhteinen toiminta on parhaimmillaan silloin, kun lasta ei painosteta tai pakoteta toimimaan oman tahtonsa vastaisesti (Marjanen ym. 2013: 67). Aikuinen voi houkuttaa ja innostaa lapsia mukaan, mutta lapselle tulee antaa myös mahdollisuus kieltäytyä.

Hyvää vuorovaikutusta on myös ottaa huomioon erityisesti sellaiset lapset, joilla on taipumus jäädä leikkien ulkopuolelle (Zimmer 2002: 144). Vuoropäivähoidossa kasvattajalla ei välttämättä ole käytettävissään tietoa esimerkiksi varahoidossa olevien lasten sosiaalisista suhteista ja taidoista. Tällöin kasvattajan on vaikea suunnata tukea niille lapsille jotka tarvitsevat tukea ryhmään liittymisessä ja leikkikaverin löytämisessä. Joillekin myös uusi ympäristö voi tuottaa vaikeuksia, sillä lapsen sosiaalinen kompetenssi voi vaihdella paljon eri tilanteissa ja vuorovaikutussuhteissa (Poikkeus 2006: 128). Kun koko ryhmä otetaan mukaan leikkitoimintaan, jossa ohjataan lapsia tutustumaan toisiinsa ja toimimaan yhdessä, tarjoutuu lapsille mahdollisuus laajentaa sosiaalista verkostoa ja saada uusia leikkikavereita.

Sillä, että aikuinen sitoutuu vuorovaikutukseen lapsen kanssa ja auttaa lasta liittymään yhteiseen toimintaan samalla huomioiden lapsen tarpeet ja mielenkiinnon kohteet, näyttää olevan vaikutusta siihen nauttiiko lapsi toiminnasta ja sitoutuuko hän siihen (Suhonen 2011: 100). Lasten halu osallistua aikuisen ohjaamaan toimintaan ja antautua vuorovaikutukseen aikuisen kanssa riippuu paljon ohjaajasta. Toiminnan puitteilla ja sisällöllä on merkitystä, mutta tärkeintä ei ole kuitenkaan se, miten hauskoja leikkejä tai leikkivälineitä on tarjolla. Esimerkiksi leikkiryhmän koolla ja käytössä olevien leikkivälineiden laadulla on vaikutusta vuorovaikutukseen. Leikissä käytössä olevat materiaalit voivat virittää lapsiryhmää suuntaamaan huomionsa leikkikavereihin esinekeskeisen leikin sijaan. (Karvonen ym. 2003: 85; Zimmer 2002: 141; Poikkeus 2006: 126.)

Lasten kanssa on tärkeä muistaa toiminnan ilo, leikillisuus ja huumori. Lapset pitävät huumorista ja sitä kannattaa hyödyntää toiminnassa lasten kanssa. Leikittely ja hassuttelu keventää ilmapiiriä ja lähentää vuorovaikutuksen osapuolia toisiinsa. Huumorin käytössä tulee kuitenkin muistaa, että kenenkään kustannuksella ei naureta. Olennaista on kasvattajan herkistyminen lapsen viesteille ja siihen perustuva arvio siitä, milloin huumorin käyttö palvelee tarkoitustaan. (Holkeri-Rinkinen 2011: 84 – 85.)

3.3 Aikuisen rooli ryhmän ohjaajana

3.3.1 Ryhmädynamiikka

Ohjatessaan lapsiryhmää, aikuisilla on paljon valtaa ja vastuuta, sillä he voivat vaikuttaa merkittävästi ryhmän asenteisiin ja käyttäytymiseen. Aikuinen huolehtii ryhmän koossa pysymisestä ja pyrkii edistämään lapsiryhmässä hyvää yhteishenkeä ja yhteisöllisyyttä. Hyvällä kasvattajalla on taito luoda moninaisesta lapsiryhmästä kiinteä leikkijöiden ja toimijoiden yhteisö. (Karvonen ym. 2003 :88.)

Harrisin (2000) mukaan kasvattaja voi vaikuttaa lapsiryhmään kolmella eri tavalla. Yksi tapa on vaikuttaa ryhmän normeihin eli lapsiryhmän omaksumiin asenteisiin ja toimintatapoihin. Usein vaikuttaminen enemmistöön tai ryhmän hallitsevassa asemassa oleviin lapsiin riittää ilmapiirin parantamiseksi. Toiseksi kasvattaja määrittelee ryhmän rajat. Kasvattajalla on valtaa määrittää ketkä kaikki kuuluvat ryhmään eli meihin. Ryhmärajojen ei tarvitse olla muita ryhmiä poissulkevia, vaan voidaan korostaa yhteistoimintaa eri ryhmien välillä esimerkiksi pienryhmätoiminnassa. Kolmanneksi kasvattaja voi vaikuttaa lapsiryhmän imagoon eli siihen millaisena ryhmän jäsenet näkevät itsensä ja oman ryhmänsä.

Lasten keskinäisen toiminnan ja leikin ohjaaminen, johon liittyy olennaisesti vuorovaikutus kaikkien toimijoiden kanssa luo turvallisen sosiaalisen ympäristön, jossa lapsi voi oppia ja harjoitella sosiaalisia taitoja. Toimintaympäristön tunneilmasto on perusta kaikelle oppimiselle ja kehitykselle. Kun ilmapiiri on lämmin ja lapsi kokee olevansa turvallisessa ympäristössä, vapautuu lapsen potentiaali kehittymiseen. (Suhonen 2011: 100; Karvonen ym. 2003: 90.)

3.3.2 Varhaiskasvatusympäristö

Ammattikasvattajan tehtäviin kuuluu myös rakentaa lapsille virikkeellinen fyysinen toimintaympäristö ja turvallinen psyykkinen ympäristö. Fyysisen ympäristön tulisi houkuttaa lapsia kokeilemaan ja tutkimaan uusia asioita sekä mahdollistaa leikin syntyminen. Turvallinen psyykkinen oppimisympäristö suuntaa lapsen voimavarat ja energian itse toimintaan. Välittävässä ilmapiirissä, jossa lapsen tunnetarpeisiin ja turvallisuuden tarpeisiin vastaaminen on huomioitu, lapsen on mahdollista syventyä ja keskittyä toimintaan. (Suhonen 2011: 100; Karvonen ym. 2003: 85.) Varhaiskasvatusympäristö luo raamit toiminnan mahdollisuuksille. Päivähoidon kontekstissa fyysisten, psyykkisten ja sosiaalisten tekijöiden kokonaisuus muodostaa lasta ympäröivän varhaiskasvatusympäristön (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 17).

Psyykkiset ja sosiaaliset ympäristötekijät liittyvät lasten keskinäiseen sekä lasten ja aikuisten väliseen vuorovaikutukseen ja yleiseen ilmapiiriin sekä toimintaa raamittaviin sääntöihin ja periaatteisiin. Sosiaalinen ympäristö sisältää vuorovaikutussuhteet ja psyykkinen ympäristö sekä fyysisen että psyykkisen turvallisuuden. Fyysisellä ympäristöllä puolestaan viitataan tiloihin, välineisiin ja materiaaleihin, jotka ovat käytettävissä. (Parrila – Alila 2011: 164.) Fyysiseen toimintaympäristöön kuuluvat mm. tilat, aika ja esineet, jotka virittävät lapsiryhmää toimintaan. Fyysinen ympäristö luo raamit toiminnalle sitä kautta, millaista toimintaa se mahdollistaa. Esimerkiksi leikit ulkotiloissa antavat lapsille mahdollisuuden liikkua vapaammin kuin sisätilat.

Yhdessä nämä kolme ympäristötekijää muodostavat varhaiskasvatuksen toimintaympäristön, jossa laadukas varhaiskasvatus toteutuu tai ei toteudu. Kaikki kolme tekijää on otettava toiminnassa huomioon. Fyysinen ihanteellinen ympäristö ei tuota parasta mahdollista varhaiskasvatusta, jos vuorovaikutuksessa on puutteita. Myöskään hyvät vuorovaikutussuhteet ja lämmin tunneilmasto ei yksin riitä, jos fyysinen ympäristö on rajoittava eikä innosta lapsia.

Sanna Parrila ja Kirsi Alila (2011) nostavat vielä edellä mainittujen kolmen ympäristötekijän rinnalle neljännen tekijän, pedagogisen varhaiskasvatusympäristön, joka koostuu niistä pedagogisista perusteista ja ratkaisuista jotka vaikuttavat fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ympäristön suunnittelun taustalla. Kaikkien tehtyjen ratkaisujen tulisi tähdätä lasten hyvinvoinnin, kasvun ja kehityksen edistämiseen. Hyvä, lapsen tarpeet huomioiva, toimintaympäristö voi toimia voimavarana lapsen kasvuille.

Vuoropäivähoidon viikonlopputoiminnassa sosiaalinen ja psyykinen ympäristö on jatkuvassa muutoksessa. Henkilökunnan ja lasten vaihtuessa useasti, sosiaalinen ja psyykinen ympäristö on vaikeasti ennakoitavissa ja hallittavissa. Fyysinen ympäristö on ollut ainoa pysyvä ympäristötekijä. Nyt, kun päiväkotit on muuttanut uusiin tiloihin, lasten on sopeuduttava sekä muuttuvaan ryhmätilanteeseen, että uuteen fyysiseen ympäristöön. Leikki on lapselle luonteva tapa tutustua ympäristöönsä. Alle kouluikäisillä ensisijainen tapa oppia ja omaksua asioita, hahmottaa ympäristöä ja sen ilmiöitä sekä elää huoletonta lapsuutta tapahtuu leikin kautta (Hintikka 2009:159).

3.3.3 Innostaminen ja toiminnan vapaaehtoisuus

Lapsella tulisi olla mahdollisuus päättää omasta osallistumisestaan. Aikuisen tehtävä on houkutella ja innostaa lapsia mukaan toimintaan, mutta lasta ei pitäisi pakottaa mukaan. Jos lapsi haluaa aluksi seurata toimintaa sivusta, hänelle tulisi tarjota tähän mahdollisuus. Hän saattaa myöhemmin uskaltautua mukaan muiden esimerkin innostamana (Zimmer 2002: 95 – 96.) Vapaaehtoisuus tuo mukanaan toiminnan ilon. Myöskään lapsen väkinoisella liittämällä toisten leikkiin on harvoin pysyvämpiä vaikutuksia. Joskus lapselle on jopa mieluisampaa leikkiä yksin kuin pakotetussa leikkiseurassa. (Kyrönlampi 2011: 30 – 31.) Kasvattaja voi luoda lapsille tilaisuuksia toistensa löytämiseen ja auttaa lapsia löytämään yhteisiä leikki-ideoita, mutta tämän tulisi perustua innostamiseen ja vapaaehtoisuuteen.

Innostuksen herättämiseksi tarvitaan lapsen tuntemista, tarpeisiin vastaavien tilanteiden tarjoamista sekä aitoa ihmistenvälistä kohtaamista (Karvonen ym. 2003: 91). Aikuisen merkitystä ei voi sivuuttaa yhteistoiminnan ja leikin mahdollistavan ympäristön rakentajana. Lasten halu osallistua aikuisten ohjaamaan toimintaan ja antautua vuorovaikutukseen aikuisen kanssa riippuu paljon ohjaajasta, ei ainoastaan siitä, miten hauskoja leikkejä tai välineitä on tarjolla. (Karvonen ym. 2003: 86; Zimmer 2002: 141.) Pienten lasten kanssa korostuvat myös lasten tunneilmaisujen ja vireystilan lukeminen. Isompien, kielellisesti kehittyneempien, leikki-ikäisten lasten kanssa on tärkeää kiinnittää huomiota myös kielelliseen ohjaukseen esimerkiksi tehtävänannon selittämisen tapaan. (Karvonen ym. 2003: 91 – 92.)

3.3.4 Vääränlainen puuttuminen

Ohjaajana aikuisen tulisi välttää vääränlaista puuttumista lasten toimintaan. Aikuinen luo olosuhteet leikille, mutta turhaa puuttumista tai pedagogiaa tulisi välttää (Hintikka 2009: 157). On hyvä miettiä, mitkä säännöt ovat todella välttämättömiä ja perusteltuja. Totuttuja toimintatapoja olisi hyvä välillä kyseenalaistaa. Turhat säännöt rajoittavat toimintaa ja siten oppimista. Komentamisella ja ohjaamisella on usein rajoittava vaikutus kehitykseen. Toisaalta myös lasten jättäminen selviytymään yksin rajoittaa lapsen oma-toimisuutta ja oppimista. (Zimmer 2002: 143 – 145.) Ohjaajan tulisikin löytää tasapaino näiden kahden ääripään väliltä ja ohjata lapsia jättäen tilaa myös lasten omille oivalluksille. Kun kasvattaja muistaa tarjota apuaan silloin kuin sitä tarvitaan ja väistyä, kun lapsi pystyy ratkaisemaan haasteen itse, motivaatio tehtävän suorittamiseen säilyy (Hujala ym. 1999: 33).

Aikuisen ei pitäisi puuttua asioiden kulkuun ennen kuin lapsella on ollut mahdollisuus keksiä itse tilanteeseen ratkaisu. Liian usein aikuiset pyrkivät tarjoamaan lapselle valmiin, helpomman tai paremman toimintamallin ja tulevat samalla ohittaneeksi lapsen oman ongelmanratkaisun (Karvonen ym. 2003: 91; Zimmer 2002: 93.) Lapsen tulisi antaa rakentaa oma käsityksensä kyseessä olevasta asiasta. Jos aikuiset puuttuvat liian varhain lapsen kokeiluihin ja antavat liian innokkaasti neuvoja ja ohjeita he samalla vaikeuttavat lapsen yrityksiä ymmärtää omatoimisesti maailmaa. Ratkaisun löytäminen itse tuottaa lapselle voimakkaamman oppimiskokemuksen ja muistijäljen kuin valmis ratkaisu. Se myös vahvistaa lapsen uskoa omaan kyvykkyyteen, mikä osaltaan tukee myös myönteisen minäkäsityksen rakentumista. Ohjaaja ei voi kuitenkaan jättää lasta selviytymään yksin, vaan apua tulee olla saatavilla silloin, kun lapsi sitä pyytää tai kohtaa ylitsepääsemättömiä vaikeuksia. (Zimmer 2002: 92 – 93.)

Suunnitelmien tulisi olla sen verran väljiä, että lapsetkin voivat osallistua toiminnan kehittelyyn. Toiminnan tulisi tarjota lapselle yksilöllisiä ratkaisumahdollisuuksia. (Zimmer 2002: 96; Karvonen ym. 2003: 85.) Yksi ainoa oikea tehdä rajoittaa lapsen luovuutta ja tuottaa pahimmillaan epäonnistumisen kokemuksia, jos lapsi ei suoriudu vaaditusta tehtävästä. Osallisuus yhteisen toiminnan kehittelyyn innostaa lasta toimimaan ja yksilölliset ratkaisumahdollisuudet tuottavat onnistumisia ja toiminnan iloa. Leikkejä, jotka pakottavat lapsen vertailemaan omaa suoritustaan muihin tai joissa leikkijöitä karsitaan pois, tulisi välttää. Useimmiten ne lapset, jotka hyötyisivät eniten harjoittelusta, ovat samalla niitä, jotka joutuvat ensimmäisenä sivuun. (Zimmer 2002: 84.)

3.4 Vertaisvuorovaikutus

Salmivallin (2005) mukaan vertaisilla tarkoitetaan henkilöitä, jotka ovat lapsen kanssa suunnilleen samalla tasolla sosiaalisessa, emotionaalisessa tai kognitiivisessa kehityksessä. Yleensä vertaiset ovat ikätovereita, mutta eivät välttämättä täysin samanikäisiä. Vertaisten suhteille on tyypillistä vastavuoroisuus ja samalla tasolla oleminen. Vertaisten kanssa toimiminen on lapselle haasteellista, koska toinen lapsi on vuorovaikutuskumppanina tasavertainen ja kiintymys on ansaittava.

Vertaisvuorovaikutus vaatii lapselta enemmän ponnisteluja sosiaalisten tavoitteiden saavuttamiseksi, kuin vuorovaikutus aikuisen kanssa. Lapset etsivät seurakseen toisia lapsia, koska yhteinen tekeminen antaa mahdollisuuden monipuoliseen ja haastavaan toimintaan sekä kokemusten jakamiseen. Hyvät suhteet vertaisiin tukevat lapsen kehitystä ja tuottavat sopeutumista edistäviä voimavaroja. (Poikkeus 2006: 122; Neitola 2011:103.)

3.4.1 Hyödyt lapselle

Vertaisten kanssa omaksutaan tietoja, taitoja ja asenteita, jotka vaikuttavat lapsen hyvinvointiin ja sopeutumiseen. Vertaisvuorovaikutuksella on siten vaikutuksia pitkälle lasten tulevaisuuteen. Yhteisessä toiminnassa lapset oppivat toisiltaan monia asioita ja kehittävät sosiaalisia taitojaan sekä vuorovaikutustaitojaan. Lapset oppivat keskinäis-suhteissaan esimerkiksi johtamaan ja seuraamaan toisia sekä tekemään yhteistyötä ongelmanratkaisutilanteissa, erityisesti leikissä. (Salmivalli 2005: 15; Koivula 2011: 43; Ikonen 2006: 153.) On tärkeää, että lapsille tarjoutuu päivittäin riittävästi mahdollisuuksia toisten lasten kanssa toimimiseen. Sen lisäksi, että kaverisuhteissa opitaan suuri osa vuorovaikutuksessa tarvittavista taidoista, niiden kautta lapset hahmottavat myös omaa identiteettiään ja pääsevät toimimaan erilaisissa rooleissa. Vuorovaikutuksessa lapsella on mahdollisuus muodostaa ja ylläpitää suhteita toisiin lapsiin. (Poikkeus 2006: 122-123.)

Leikkiin pääseminen on lapselle tärkeää sillä lasten välinen vuorovaikutus tapahtuu pääasiassa leikissä. Leikki-ikäiselle on tyypillistä, että hän tuntee huolta muiden seuraan pääsemisestä (Poikkeus 2006: 125). Hyväksytyksi tuleminen ja ystävyysuhteiden

solmiminen ovat merkittäviä lapsuusajan kehitystehtäviä. Ajatellaan, että se miten lapsi näissä tehtävissä onnistuu, kertoo lapsen sosiaalisesta pätevyydestä ja sopeutumisen. Sekä hyväksytyksi tuleminen että läheiset ystävyysuhteet näyttävät edistävän lapsen positiivista kehitystä ja suojaavan lasta vaikeuksilta vertaissuhteissa. Molempien vaikutukset ulottuvat lapsen myöhempään kehitykseen. (Salmivalli 2005: 21 – 22.) Aikuisen ohjausta tarvitaan, jotta kaikki löytäisivät itselleen kaverin, jonka kanssa leikkiä ja saisivat näin mahdollisuuden harjaantua sosiaalisissa taidoissaan ja vuorovaikutustaidoissaan.

3.4.2 Merkittäviä tekijöitä

Lasten välisissä suhteissa ikä on yksi merkittävä tekijä. Sen lisäksi vuorovaikutuksen laatu on riippuvaista myös lasten kehityksen tasosta, aiemmista kokemuksista ja vuorovaikutuksen kontekstista. Vertaisvuorovaikutus eri-ikäisten lasten kanssa on lapsen kehityksen kannalta myönteistä. Eri-ikäisten toimiessa yhdessä ryhmässä voi olla taitoiltaan hyvinkin eritasoisia lapsia. Taitavammat lapset voivat tukea vertaistensa kehitystä. Lapset, joilla on hyvät leikkiätaidot ja sosiaaliset taidot, voivat yhteisessä toiminnassa tukea toisten lasten kehitystä. (Kronqvist 2006: 170; Poikkeus 2006: 125; Marjanen – Ahonen – Majoinen 2013: 55.) Vuorovaikutus osaavamman kumppanin kanssa auttaa harjoitusta kaipaavaa lasta pääsemään kehityksessään eteenpäin.

Vuorovaikutustaidot kehittyvät monimuotoisessa ryhmässä. Erilaisuuden huomaaminen auttaa lasta omaksumaan ja käyttämään erilaisia tapoja toisten lähestymiseen sekä tulemaan toimeen toisten kanssa. (Numminen 2013: 184.) Eri-ikäisten lasten keskinäisellä vuorovaikutuksella on positiivisia vaikutuksia myös lasten sosiaaliseen käyttäytymiseen. Ryhmien, jotka koostuvat eri-ikäisistä lapsista on havaittu vähentävän aggressiivisuutta, kiusaamista ja muita ongelmia (Marjanen ym. 2013: 70).

3.4.3 Haasteet

Lapsiryhmissä on yleistä, että toisia lapsia suljetaan ulos leikistä. Lapset pyrkivät näin suojelemaan leikkiä ja leikkiä ulkopuolisilta. Osallistamalla erilaisiin vuorovaikutustilanteisiin lapset kehittävät vähitellen sellaisia strategioita ja sosiaalisia taitoja, joiden kautta he pyrkivät liittymään heitä kiinnostavaan toimintaan, huolimatta toisten lasten vastustuksesta. Lapsi tarvitsee näitä ryhmään liittymisen taitoja voidakseen toimia ryh-

mänsä täysivaltaisena jäsenenä ja päästäkseen osalliseksi ryhmän toiminnasta. Kasvattajan tulee kuitenkin huolehtia siitä, ettei kukaan jää ilman leikkikaveria. (Marjanen ym. 2013: 58; Ikonen 2006: 152.)

Vertaissuhteiden muodostaminen on monille lapsille helppoa, mutta päiväkodissa on myös lapsia, joille vertaissuhteiden muodostaminen tuottaa vaikeuksia. Se, miten paljon lapsi tarvitsee tukea vuorovaikutussuhteissaan muihin lapsiin, on yksilökohtaista. Vuorovaikutus toisten kanssa edellyttää lapselta sosiaalisia valmiuksia ja taitoja (Marjanen ym. 2013 :77). Jos nämä edellytykset ovat puutteelliset, lapsella on riski jäädä vertaissuhteiden ulkopuolelle ja ilman vertaisvuorovaikutuksen positiivisia vaikutuksia. Lapsen jääminen leikkiryhmien ulkopuolelle saattaa liittyä hänen omaan käytökseensä, toisten käytökseen tai molempiin. Joidenkin lasten kohdalla lapsen negatiivinen käytös voi johtaa hyljeksintään ja leikkiryhmien ulkopuolelle jäämiseen. Myönteiset suhteet ryhmässä ja positiiviset kokemukset kavereista voivat lieventää lapsen negatiivisesta käyttäytymisen seurauksia. (Laine – Neitola (toim.) 2002: 20; Neitola 2011: 104.)

Ongelmat lasten vertaissuhteissa ovat yleisiä jo päiväkotikäisillä. Vuorovaikutussuhteiden ulkopuolelle jääminen tai jättäytyminen vähentää lapsen mahdollisuuksia päästä hyötymään vuorovaikutuksen positiivisista vaikutuksista ja sen luomista oppimismahdollisuuksista. Vertaisten torjunta voi myös johtaa yksinäisyyteen ja tyytymättömyyteen. Monet torjuntaa kokeneet lapset ovat kertoneet olevansa yksinäisiä ja tyytymättömiä sosiaalisiin suhteisiinsa. Torjunnan kokemukset saattavat vaikuttaa pitkäkestoisesti lapsen sosiaalisiin valintoihin ja hyvinvointiin. (Poikkeus 2006: 132.) Jos lapsi jää ilman kaverisuhteiden kautta saatuja kokemuksia, lapsen on todennäköisesti vaikeaa oppia luomaan ja ylläpitämään läheisiä suhteita vertaisiin. Vähäinen myönteinen kanssakäyminen tai osattomuus ryhmän toiminnasta ennustavat sosiaalista tyytymättömyyttä ja sopeutumisongelmia (Laine – Neitola (toim.) 2002: 19). Jos ongelmat pääsevät kasautumaan ja monimutkaistumaan, lapsen vaikeudet syvenevät, jolloin niiden korjaamiseen tarvitaan monitahoista puuttumista (Neitola 2011: 103). Lasten kaverisuhteiden muodostumista tulisi tukea mahdollisimman varhain. Toivottavaa on, että lapsen kokemukset vertaisista ja kaverisuhteista lähtisivät alusta asti muodostumaan positiivisiksi.

3.4.4 Yhteinen leikki vertaisvuorovaikutuksen muotona

Vuoropäivähoidon viikonlopputoiminnassa tutustuminen ja uusien ihmissuhteiden luominen korostuu. Lapsi hyötyy laajasta kaveriverkostosta, koska lapsen parhaat ystävät

eivät välttämättä ole samaan aikaan hoidossa. Lapsilla on hyvä olla kontakteja suurimpaan osaan ryhmästä (Marjanen ym. 2013: 66). Leikki on helpompi aloittaa sellaisen kaverin kanssa, josta lapsella on aikaisempia myönteisiä kokemuksia. Merja Koivulan (2013) mukaan lasten yhteinen toiminta onnistuu sitä paremmin mitä enemmän lapsilla on kokemuksia toisistaan. Tutkimuksessa todettiin, että jos leikkijöillä on aiempia yhteisiä leikkikokemuksia he ovat sitoutuneempia ja motivoituneempia leikkimään yhdessä. Lapsi hakeutuu sellaisten lasten seuraan, joiden kanssa hän tietää pääsevänsä yhteisymmärrykseen leikistä (Kyrönlampi 2011: 30).

Yhteisillä ohjatuilla leikeillä voidaan varmistaa, että lapset pääsevät tutustumaan toisiinsa. Kun ryhmän kokoonpano on jatkuvassa muutoksessa, kasvattaja ei ole aina tietoinen kunkin lapsen henkilökohtaisista tuen tarpeista. Vuorovaikutuksen lisääminen ja yhteiseen leikkiin virittäytyminen koko ryhmän kanssa tarjoaa kaikille mahdollisuuden löytää leikkikaveri ja päästä leikkiin. Yhteinen leikki toimii tutustumisen välineenä sekä antaa lapsille mahdollisuuden tuoda itseään esille ja ottaa kontaktia muihin lapsiin ilman pelkoa torjutuksi tulemisesta. Vuorovaikutuksen ja yhteisten leikkikokemusten kautta lasten väliset suhteet laajenevat useampiin lapsiin (Ikonen 2006: 163).

Leikkihetkien aikana lapsi saa kokemuksia ryhmän muista lapsista ja tutustuu ohjatusti uusiin kavereihin laajentaen samalla verkostoaan. Myös kasvattaja pääsee leikin kautta lähemmäs lasten maailmaa ja oppii tuntemaan lapsia paremmin. Kun aikuinen heittäytyy leikin maailmaan, hän oppii tuntemaan lapsen. Leikki mahdollistaa uusien vuorovaikutussuhteiden muodostamisen sekä lasten että lasten ja aikuisten välille. (Kyrönlampi 2011: 35.)

3.5 Vertaisryhmä

Vertaisryhmässä toimiminen on lapselle haasteellista. Lapsen on löydettävä oma paikkansa suhteessa koko ryhmään ja yksittäisiin aikuisiin siten, että lapsi pystyisi samalla olemaan oma itsensä toiveineen, haluineen ja ajatuksineen. (Kyrönlampi 2011: 35.) Onnistunut vuorovaikutus toisten kanssa on myös mielekästä ja lapsi haluaa hakeutua vertaistensa seuraan. Vertaisryhmään kuulumisen on lapselle palkitsevaa, sillä se tarjoaa ajanvietettä, kumppanuutta ja tunteen johonkin kuulumisesta. Toimiva ryhmä antaa myös lapselle mahdollisuuden ilmentää persoonaansa ja kehittää sitä myönteisellä tavalla. (Salmivalli 2005: 32; Helenius 2008: 58.)

Vertaisryhmä on lapselle kuin peili. Lapsi vertaa itseään muihin ja oppii sitä kautta paljon itsestään ja saa aineksia minäkäsityksensä rakentamiseksi. Sosiaalisen vertailun kautta lapsi kokoaa käsitystä itsestään ja ominaisuuksistaan. Toisaalta lapsi myös havainnoi muiden suhtautumista itseensä ja liittyy saamansa palautteen osaksi minäkäsitystään. Saamansa sosiaalisen palautteen perusteella lapsi rakentaa käsitystä itsestään ja omasta arvostaan. Jos lapsi kokee jatkuvasti torjuntaa vertaisryhmässä, hän alkaa pitää itseään sosiaalisesti epäonnistuneena. (Suhonen 2011: 95; Salmivalli 2005: 33.)

Vertaisryhmän jäsenenä lapsi oppii vastavuoroisuuden ja molemminpuolisen kunnioituksen säännöt sekä ottamaan vastuuta omasta käyttäytymisestään. Vuorovaikutuskemusten kautta lapselle syntyy käsitys siitä, millaisella käyttäytymisellä saa kavereita ja pääsee liittymään ryhmään. Ryhmä opettaa lapselle yhdessä toimimista ja kompromissien tekemistä, mutta myös oman paikan ottamista, jämäkkyyttä ja johtajuutta. Lapsi oppii ottamaan muiden toiveita ja tarpeita huomioon ja vähitellen alkaa ymmärtämään myös toisten tarpeita ja sosiaalisia sääntöjä. (Helenius 2008: 63; Salmivalli 2005: 33; Poikkeus 2006: 122.) Ryhmä opettaa lapsille vuorovaikutustaitoja, mutta oppimisensa tueksi lapset tarvitsevat myös aikuisen antamaa mallia, ohjausta ja tukea keskinäisen vuorovaikutuksen onnistumiseksi. Lasta ei pidä jättää yksin selviytymään ryhmään. (Holkeri-Rinkinen 2011: 86.)

Monen lapsen päiväkotipäivä on pitkä ja ilman vertaisten seuraa siitä voi tulla myös yksinäinen. Usein lapset etsivät aktiivisesti toisten lasten seuraa ja monet ovat tässä taitavia. Kuitenkin on niitäkin lapsia, jotka tarvitsevat aikuisen tukea ryhmään liittymisessä. Torjutuksi tulevilla lapsilla on muita suurempi riski jäädä ryhmien ulkopuolelle ja ilman vastavuoroisia ystävyyssuhteita, kokea yksinäisyyden tunteita ja joutua kiusatuksi. Ulkopuolelle jäävä lapsi jää myös ilman sitä kokemuspohjaa, jota tarvittaisiin monien sosiaalisten taitojen oppimisessa (Salmivalli 2005: 33.)

3.6 3 – 6 -vuotiaiden lasten ryhmä

Viikonloppuisin ympärivuorokautisessa päivähoidossa lapsiryhmä muodostuu eri-ikäisistä ja eritasoisista lapsista koska hoitoa tarvitsevia lapsia on eri ikäryhmistä sen verran vähän, että on mielekäästä toimia yhtenä ryhmänä. Olemme kuitenkin rajanneet opinnäytetyötämme varten lapsiryhmän 3 – 6 -vuotiaisiin lapsiin ajatellen, että tämän ikäiset hyötyisivät yhteisistä ohjatuista leikeistä väylänä ryhmään liittymiseen ja leikki-

tovereiden löytymiseen. On todettu, että 3 – 6 -vuoden ikä on tärkeimpiä vaiheita ihmisen sosiaalisessa kehityksessä, koska sinä aikana luodaan pohja sosiaalisen käyttäytymisen omaksumiselle (Zimmer 2002: 26).

3 – 6 -vuotiaista koostuvan ryhmän sisällä on luonnollisesti suurta vaihtelua esimerkiksi sosiaalisissa taidoissa ja leikkitaidoissa johtuen siitä, että tämän ikäisillä kehitys on vauhdikasta. Eri-ikäisistä koostuva ryhmä saa perustelunsa siitä, että sen on havaittu vaikuttavan myönteisesti lasten sosiaaliseen käyttäytymiseen (Marjanen ym. 2013: 70). Ryhmän pienimmille avautuu mahdollisuus oppia isommilta ja taitavammilta ja isommat pääsevät puolestaan toimimaan esimerkkinä ja näyttämään osaamistaan neuvomalla ja ohjaamalla pienempiä. Isommat lapset toimivat pienemmille esikuvina, joiden toimintaa pienet jäljittelevät. (Zimmer 2002: 108.)

Eri-ikäisten ryhmässä nuoremmat lapset hyötyvät vanhempien lasten antamista kielellisistä ja henkisistä virikkeistä ja leikkien seuraamisesta. Nuoremmat saavat mahdollisuuden kasvaa sisään isompien leikkeihin tarkkailemalla, omaksumalla sääntöjä mallista ja osallistumalla vähitellen. (Zimmer 2002: 108) Ryhmän pienimmät eivät välttämättä pysty täysin osallistumaan ohjattuihin leikkeihin, mutta hyötyvät jo mukaan pääsemisestä. Eri-ikäisistä koostuvat ryhmät tarjoavat lapsille mahdollisuuksia auttaa toisiaan, oppia toisiltaan ja sopeutua eri-ikäisten lasten kykyihin (Zimmer 2002: 28). Ohjattuja leikkejä voi tarpeen mukaan soveltaa pienille paremmin sopiviksi.

Eri-ikäisten lasten ryhmä asettaa haasteen ikätasoisien toiminnan suunnittelulle, mutta se on lapsen kehityksen kannalta edullinen, sillä eri-ikäisten lasten toimiessa yhdessä pienemmät saavat mahdollisuuden oppia isommilta ja taitavammilta ja isommat puolestaan oppivat ottamaan pienemmät huomioon (Määttä – Rantala 2010: 114). Isommat lapset voivat toimia pienemmille vertaisohjaajina ja ottaa pieniä pikkuhiljaa mukaan leikkeihin antamalla rooleja, joista uskovat pienempien selviytyvän. Samalla he oppivat tietojen ja taitojen jakamista ja vastuun ottamista. Vastuu ja tietoisuus omasta osaamisesta suhteessa pienempiin lapsiin kasvattavat isompien lasten omanarvontuntoa. (Zimmer 2002: 108.) Lapsia on hyvä ohjata huomaamaan omaa oppimistaan ja kehitystään. Oman kyvykkyyden huomaaminen tukee myönteisen minäkäsityksen kehittämistä.

Ryhmän suuri ikähajonta ehkäisee lasten välistä vertailua ja vähentää suorituksen merkitystä. Eri-ikäisten ryhmässä, monenlaiset suoritukset ovat hyväksytyjä. Lapset

oppivat, että taitoja ja kykyjä on erilaisia. Yhteiset leikit antavat hyvän lähtökohdan sosiaaliselle oppimiselle, keskinäiselle auttamiselle ja roolileikeille. (Zimmer 2002: 109).

3.7 Tutustuminen

Lapset tutustuvat ja ystäväystyvät yhteisessä toiminnassa, jossa leikillä on keskeinen merkitys. Lasten yhteinen toiminta näyttää onnistuvan sitä paremmin, mitä enemmän heillä on kokemuksia yhdessä toimimisesta. Leikkijät, joilla on aiempia yhteisiä leikki-kokemuksia, ovat sitoutuneempia ja motivoituneempia leikkimään yhdessä (Koivula 2013: 38 – 39), joten on luontevaa tutustuttaa lapsia toisiinsa aluksi ohjatun yhteisleikin avulla. Leikin ohjaaminen on merkittävä osa lasten keskinäisen vuorovaikutuksen ja ystävyysuhteiden ohjausta. Erilaisten tutustumisleikkien avulla lapsia voidaan tavoitteellisesti innostaa ja rohkaista vuorovaikutukseen sekä toistensa että aikuisten kanssa. Tavoitteena on tutustuttaa lapsia ja ryhmän aikuisia toisiinsa. Tutustuttuaan lapset alkavat hakeutua toistensa seuraan muissakin leikeissä. (Parrila – Allila 2011: 163; Helenius – Lummelahti 2013: 169.)

Kun lapset tapaavat toisensa ensimmäistä kertaa, he eivät vielä tunne vielä toisiaan, mutta alkavat heti muodostaa ympäristöstään ja toisistaan ensivaikutelmaa (Helenius 2008: 60). Ensivaikutelmiin on syytä kiinnittää erityistä huomiota, jotta vuorovaikutussuhteet lähtisivät kehittymään myönteisiksi. Lapset muodostavat kuvan toisistaan nopeasti jo ensihetkestä lähtien. Kasvattaja voi omalla toiminnallaan vaikuttaa siihen millaisiksi lasten ensimmäiset kokemukset uudesta ympäristöstään ja toisistaan muodostuvat. Lapsille voi järjestää tilaisuuksia tutustua toisiinsa. (Rasku-Puttonen 2006: 111; Helenius 2008: 61.)

Lapsilla voi olla jo ennen ryhmään tuloa ennakko-odotuksia, jotka ohjaavat käyttäytymistä. Käsitykset voivat perustua esimerkiksi huhuihin tai vaikutelmiin (Poikkeus 2006: 136). Esimerkiksi pelot tai negatiiviset käsitykset saattavat johtaa välttämiskäyttäytymiseen ja lapsen ajautumiseen lapsiryhmän ulkopuolelle. Myös ne lapset, jotka ovat kokeneet usein muiden lasten torjuntaa saattavat pyrkiä välttämään kasvojen menetystä käyttämällä passiivisia ja melko tehottomia strategioita ryhmään liittymiseksi ja leikkikaverin saamiseksi. Vuorovaikutussuhteiden muodostumisen kannalta voi olla haitallista jos lapsi kokee toiset uhkana ja pyrkii jo etukäteen välttämään tilanteita, joissa on mahdollisuus tulla torjutuksi. (Poikkeus 2006: 127, 133, 136).

Lasten vertaissuhteiden muodostamista on hyvä ohjata, mutta lasten tulisi saada myös itse vaikuttaa oman leikkiseuran valintaan. Leikki ei synny kaikkien kanssa eikä yhteiseen leikkiin pakottaminen näytä johtavan pysyvämpiin muutoksiin. Yksin leikkiminen saattaa olla lapselle jopa mieluisampaa kuin leikkiminen pakon sanelemassa seurassa. (Koivula 2011: 130; Marjanen ym. 2013: 57; Kyrönlampi 2011: 30.) Toisaalta jokaisella tulisi olla päivähoitossa edes yksi kaveri, jonka kanssa leikkiä ja viettää aikaa. Ilman leikkikaveria lapsi voi kokea itsensä yksinäiseksi ja ulkopuoliseksi. Toisen ystäväksi ei voi pakottaa, mutta lasten ystävystymistä ja keskinäistä vuorovaikutusta voidaan ohjata ja tukea esimerkiksi yhteisen leikin avulla. Yhteistoiminnallisuus on tärkeää etenkin aroille ja vetäytyville lapsille. (Koivula 2011: 130; Hujala ym. 1999: 34.)

4 Leikin avaimet -kansio

4.1 Leikkien valinta

Kaikki kansion (ks. kuvio 1) leikit on valittu sillä periaatteella, että niissä korostuu yhteistoiminta. Leikkihetken tarkoitus on varmistaa, että kaikki lapset tulevat huomioiduksi ja saavat myönteisiä kokemuksia ryhmän muista lapsista. Myönteiset kokemukset helpottavat lasten omaehtoisen leikin aloittamista vieraampien lasten kanssa. Lasten yhteinen toiminta näyttää onnistuvan sitä paremmin, mitä enemmän lapsilla on kokemuksia toistensa kanssa toimimisesta (Koivula 2013: 39).



Kuvio 1. Leikin avaimet –leikkikansio

Tutustumista painottavissa leikeissä tavoitteena on rohkaista ja innostaa leikkijöitä vuorovaikutukseen toistensa kanssa sekä tutustuttaa heitä toisiinsa (Helenius – Lumme-lahti 2013: 169). Valitsimme tutustumisleikeiksi sellaisia leikkejä, joissa lapsi pääsee

tuomaan itseään esiin kertomalla esimerkiksi nimensä tai mielipuhansa päiväkodissa. Leikkien avulla uudet leikkikaverit tulevat tutuiksi. Leikki voi auttaa yhteisten kiinnostuksen kohteiden löytymisessä ja virittää näin lapsia leikkimään yhdessä. Onnistuneen vuorovaikutuksen kannalta olennaista on yhteisen huomionkohteen saavuttaminen (Poikkeus 2006:132). Tutustumiseen tarkoitettuja leikkejä ovat esimerkiksi kannustuspiiri ja erilaisten välineiden kuten pallon tai leikkivarjon avulla tutustuminen. Tutustumisleikit ovat leikkikorteissa väriltään keltaisia.

Yhteistoiminnallisia leikkejä on valittu kansioon kahdenlaisia. Oranssit leikit ovat melko rauhallisia yhteistoiminnallisia leikkejä ja punaiset puolestaan hieman vauhdikkaampia. Edellä mainittujen kategorioiden lisäksi kansiossa on tummansinisellä pohjalla hippa -leikkejä ja vaaleansinisellä pohjalla loru- ja laululeikkejä. Leikkien kategorisointi ja erilaiset pohjavärit leikkikorteissa on tarkoitettu helpottamaan ja nopeuttamaan leikkien valintaa. Kasvattaja voi leikeistä valita lapsiryhmälle kulloinkin sopivimmat leikit. Lasten keskinäisten suhteiden muodostumisessa näyttää olevan keskeistä leikkikaverin etsiminen testaamalla yhteistoiminnan ja yhteistyön sujumista monien eri lasten kanssa (Koivula 2011: 127).

Leikkien valintaan vaikutti tutustumisen ja yhteistoiminnallisuuden lisäksi se, että leikkeihin tarvitaan mahdollisimman vähän etukäteisvalmisteluja ja leikkivälineitä. Pidimme myös tärkeänä sitä, että leikkien säännöt ovat helposti omaksuttavissa, jotta leikkejä voi vetää aina sopivan tilaisuuden tullen. Kansio toimii kasvattajan ideapankkina, josta leikit on helposti otettavissa käyttöön. Erittäin vähän valmisteluja vaativia leikkejä ovat esimerkiksi hippaleikit sekä loru- ja laululeikit.

Olemme koonneet kansioon leikkejä, joiden katsomme soveltuvan 3-6 -vuotiaille lapsille aikuisten kanssa leikittäväksi. Osa leikeistä on hieman haasteellisia ryhmän pienimmille leikkijöille, mutta soveltamalla leikeistä on mahdollista saada myös pienille lapsille sopivia. Tärkeintä leikeissä on yhdessä oleminen ja toiminnan ilo. Ohjattu leikki antaa kasvattajalle mahdollisuuden tutustua lapsiin ja tukea lasten keskinäissuhteiden muodostumista (Kylmänen 2011: 35; Helenius 2008: 58, 61).

Useimmissa leikeissä toimitaan yhtenä ryhmänä tai kahtena joukkueena. Leikeissä lapsia ohjataan työskentelemään yhteisen tavoitteen eteen. Leikit ovat sellaisia, että niissä jokainen saa onnistumisen elämyksiä eikä yksittäinen lapsi joudu häviäjän rooliin. Leikin onnistuminen tai voitto riippuu jokaisen lapsen panoksesta ja lasten teke-

mästä yhteistyöstä. Jos halutaan lisätä jännitystä kilpailuasetelmalla, lapset voivat kilpailla yhdessä aikuista vastaan tai lasten suorituksesta voidaan ottaa aikaa. Lapset huomaavat, että ennätysten tekeminen ja aikuisen voittaminen onnistuvat yhdessä tekemällä.

Leikkikansioista on jätetty kokonaan pois sellaiset leikit, jotka kannustavat yksilöiden väliseen kilpailuun ja vertailuun. Tällaisia ovat esimerkiksi leikit, joissa yksittäinen lapsi putoaa pois pelistä ja taitavin voittaa. Kilpailullisissa leikeissä ongelmaksi muodostuu se, että usein ne lapset, jotka tarvitsevat eniten harjoitusta joutuvat ensimmäisten joukossa leikin ulkopuolelle (Zimmer 2002: 84). Riskinä on epäonnistumisen kokemusten kasautuminen tiettyjen lasten kohdalla, kun taas onnistumisen elämyksiä saavat jo valmiiksi taitavat lapset. Leikkien valinnassa olemme ajatelleet sitä, että kaikki leikkijät saisivat tuntea olevansa tärkeitä ja arvokkaita ryhmän jäseniä.

4.2 Kansion kokoaminen

Aloitimme kansion kokoamisen etsimällä tarkoitukseen sopivia leikkejä kirjallisuudesta ja internetistä (ks. liite1). Hyödynsimme valinnoissa aiemmin leikki-ikäisille ohjaamamme leikkejä. Teimme myös muistelutyötä omasta lapsuudestamme ja leikkimistämme leikeistä. Osa leikeistä on muistinvaraisia perinneleikkejä ja osalle on olemassa kirjalliset lähteet. Leikkien alkuperäisiä lähteitä on mahdotonta sanoa, sillä monet leikeistä löytyy useista lähteistä hieman eri variaatioina. Leikeissä käyttämämme lähteet olemme eritelleet työmme liitteenä.

Kirjoitimme leikkeihin selkeät ja helposti omaksuttavat ohjeistukset. Ohjeet on kirjoitettu kaikkiin leikkeihin samalla mallilla, selkeällä fontilla ja taulukoituna. Taulukon ensimmäisellä rivillä on leikin nimi. Toisella rivillä kerromme tarvittavista välineistä ja tiloista. Kolmannella löytyy leikin säännöt ja viimeisessä sarakkeessa olemme antaneet vinkkejä leikin soveltamiseen.

Leikkikortit on askarreltu erivärisille kartongeille sen mukaan, millaisesta leikistä on kyse. Tämä helpottaa erilaisten leikkien löytämistä kansioista. Keltaisella kartongilla on erityisesti tutustumiseen ja nimien opetteluun soveltuvia leikkejä. Oranssilla ja punaisella pohjalla on yhteistoiminnallisia leikkejä sillä erotuksella, että punaiset leikit ovat oransseja leikkejä vauhdikkaampia. Tummansinisellä pohjalla on hippaleikit ja vaaleansinisellä laulu- ja loruleikit. Leikkikorteissa on toisella puolella leikkiohje (ks. kuvio

2) ja toiselle puolelle on liimattu leikkiin virittävä kuva (ks. kuvio 3), joka toimii lapsille myös muistivihjeenä. Kuvat leikkikortteihin on otettu ilmaisista kuvapankeista. Kuvia olemme ottaneet papunetin kuvapankista ja free images -sivustolta. Lisäksi olemme käyttäneet wordin omaa kuvapankkia. (Kuvapankki2014; Freeimages n.d.; ClipArt n.d..) Leikkikortit on laminoitu, jotta ne kestäisivät sekä ulko- että sisäkäyttöä.



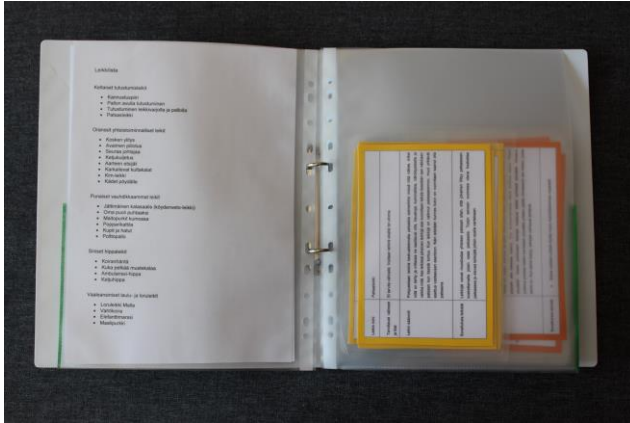
Kuvio 2. Leikkikortin ohje



Kuvio 3. Leikkikortin kuva

Kun kansio otetaan käyttöön uudessa ympäristössä ja ensimmäistä kertaa kyseisen ryhmän kanssa, on aikuisen hyvä tehdä valinta leikeistä yhteisiä leikkihetkiä varten. Kun leikit ovat tulleet lapsille tutuiksi, myös he voivat osallistua niiden valintaan. Kortin kuva auttaa lapsia muistelemaan ja valitsemaan leikkejä. Leikkikorteista voi muodostaa sisällöltään ja pituudeltaan vaihtelevia kokonaisuuksia tai kansioista voi ottaa yhden tiettyyn hetkeen sopivan leikin. Kansio on suunniteltu kasvattajalle apuvälineeksi yhteisen toiminnan ideoimiseen.

Teimme kansioon leikkiluettelon (ks. kuvio 4), josta on helppo tarkastaa mihin ryhmään kyseinen leikki kuuluu. Ajatuksena on, että kansio tulee aktiiviseen käyttöön Sinirikon päiväkodin viikonlopputoiminnassa ja työntekijät voivat muokata kansiota lisää tarvittaessa. Kansioista löytyvät leikit ovat myös hyvänä esimerkkinä erilaisista leikeistä, joiden myötä kasvattajat saattavat palauttaa mieleensä aiemmin ohjaamia leikkejä. Kun leikit on kerätty yhteen kansioon, niitä voi jokainen hyödyntää omassa työssään.



Kuvio 4. Leikkiluettelo

4.3 Leikkikansion testaaminen

Kävimme Sinirikon päiväkodissa pitämässä yhden esimerkinomaisen ohjauskerran kansion leikkien avulla. Päiväkoti oli juuri muuttanut uusiin tiloihin, joten kaikki tilat eivät olleet käytettävissä. Toteutimme hetken pienessä huoneessa, joten valitsimme ohjauskerran sisällöksi leikkejä, jotka eivät vaadi paljoa tilaa.

Leikkihetki aloitettiin paikallaolijoiden nimikierröksellä. Jokainen sai vuorollaan kertoa nimensä, joka yhdessä toistettiin taputuksilla rytmittäen. Tutustumista jatkettiin pallon avulla. Ensin kerrottiin kenelle pallo vieritetään ja pallon saaneelta kysyttiin: Mikä on sinun lempileikki tai puuha päiväkodissa? Kun lapsi oli kertonut mieluisan asian, hän sai päättää kenelle vierittää pallon ja kysyä seuraavalta saman kysymyksen. Jotkut lapsista olivat uudessa tilanteessa hieman arkoja kertomaan itsestään ja ottamaan kontaktia toisiin lapsiin ja tarvitsivat apua kysymyksen esittämisessä. Kuultuamme vastauksen, kommentoimme sitä positiivisesti ja kysyimme muilta pitävätkö he kyseisestä tekemisestä.

Nimien opettelu ja tutustumisleikkien jälkeen leikimme loruleikki Mallan. Leikin idea on hassutella yhdessä ja vapauttaa ilmapiiriä. Leikkiin liittyy loru, jonka mukana liikutaan. Opettelimme ensin lasten kanssa lorun ja näytimme liikkeitä. Lapset lähtivät hyvin toimimaan esimerkin mukaan ja heillä näytti olevan hauskaa. Lapset nauroivat ja kaatuilivat leikillään ympäri huonetta. Kun leikki loppui, monet toivoivat sitä uudestaan.

Loruleikin jälkeen leikimme yhdessä Oma puoli puhtaaksi -leikin. Leikkiin tarvittiin roskaa eli pussitettuja sanomalehtipalloja. Valmistimme leikkivälineet yhdessä lasten kanssa. Lapset saivat rypistää sanomalehteä pieniin muovipusseihin ja solmia pussit kiinni. Kaikki lapset eivät osanneet tehdä solmuja, mutta ne jotka osasivat, auttoivat myös

muita. Kun roskia oli riittävä määrä, lapset jaettiin kahteen joukkueeseen. Joukkueille rajattiin alueet ja leikissä roskia heiteltiin vastapuolen alueelle. Lapset innostuivat leikistä ja olisivat halunneet jatkaa sitä pidempää. Leikki oli kuitenkin melko riehakas ja huomasimme, että pari lasta ei nauttinut tilanteesta. Lopetimme leikin ja otimme seuraavaksi rauhallisen patsas -leikin, jossa lapsi saa muuttua vuorollaan patsaaksi ja toiset leikkijät saavat jäljitellä patsaan asentoa. Aloitimme leikin keskustelemalla minkälaisia patsaita lapset ovat nähneet. Leikissä kaikki halukkaat pääsivät esiintymään ja aremmat lapset leikkivät mukana vaikka eivät halunneetkaan tulla huomion keskipisteeksi leikkiryhmän edessä.

Leikkihetken lopuksi kysyimme lapsilta, mistä leikeistä nämä olivat pitäneet eniten. Eniten lapset olivat pitäneet loruleikki Mallasta ja oma puoli puhtaaksi -leikistä. He toivoivat, että leikkejä leikittäisiin joskus uudestaan. Myös patsas -leikki oli lasten mielestä kiva. Patsas -leikistä lapset saivat idean leikkiä patsas -hippaa yhdessä. Lapset olivat leikkihetken jälkeen siirtymässä seuraavaksi ulkoiluun. Kaikki eivät halunneet osallistua hippaan, mutta monet lapsista löysivät ulkoleikeistä keskusteltaessa leikkikaverin, jolla oli samanlaiset suunnitelmat ulkoilun suhteen.

Leikit vaikuttivat toimivan hyvin leikille suotuisan ilmapiirin luomisessa. Yhdessä leikkiminen auttoi lapsia luomaan kontaktia toisiinsa. Leikeistä lapset saivat leikki-ideoita yhteiseen leikkiin ja monien lasten kohdalla leikki jatkui hetken jälkeen.

5 Arviointi

5.1 Aiheen valinta

Opinnäytetyön aiheesta käyty keskustelu yhteistyöpäiväkodin johtajan kanssa auttoi opinnäytetyön aiheen kohdistamisessa työelämän tarpeisiin sopivaksi. Keskustelussa otettiin huomioon päiväkotiin aiemmin tehdyt opinnäytetyöt ja tämän hetkiset toiveet työn kehittämiseksi päiväkodissa. Toinen tämän opinnäytetyön kirjoittajista on viime syksystä saakka toiminut päiväkodin alle 3-vuotiaiden lasten ryhmässä lastentarhanopettajana. Hän on myös toiminut entisessä Yrttien päiväkodin kesäpäivystyksissä ja tehnyt sijaisuuksia opintojensa ohella Yrttien päiväkotiin. Tästä syystä yhteistyöpäiväkodin valinta oli helppo, sillä on mielekästä työskennellä opinnäytetyön kanssa, kun

tietää, että sitä on myöhemmin oikeasti mahdollista hyödyntää työelämässä. Yhteistyötahon tilojen, arjen ja toimintatapojen tuntemus auttoi myös opinnäytetyön tuotoksen, leikkikansion, suunnittelussa sekä pohdittaessa mahdollisia haasteita viikonlopputoiminnassa.

Aiheeksi valikoitui leikkikansion koostaminen päiväkodin käyttöön ja idea esiteltiin muille työntekijöille päiväkodin kehittämispäivässä syksyllä 2013. Valinta vuorovaikutuksen lisäämisestä nimenomaan leikin avulla sai tukea Vantaan varhaiskasvatussuunnitelman painopisteteeman lisäksi vuorohoidosta tehtyjen tutkimusten tuloksista. Käytimme lähteenä Pro gradu tutkielmia, koska vuorohoitoa käsitteleviä tutkimuksia tai muuta lähdemateriaalia on tehty hyvin vähän. Jos kirjallista tietoperustaa ei ole saatavilla on opinnäytetöissä mahdollista käyttää myös toissijaisia lähteitä (Vilka – Airaksinen 2003: 73).

Palviainen (2007) on Pro gradu - tutkielmassaan selvittänyt kasvatushenkilökunnan käsityksiä ja kokemuksia vuorohoidon tilasta. Tutkielmassa selvitettiin kehityshaasteita vuorohoidolle ja yksi haasteena nähty tekijä oli vaihtelevista hoitoajoista johtuva vaikeus pysyvien ystävyssuhteiden muodostumiseen. Muita kehittämishaasteita oli muun muassa toiminnan suunnittelu paikalla olevan lapsiryhmän tarpeisiin ja henkilöstön pysyvyys, sillä lasten hoitovuorot ovat usein reilusti pidempiä kuin henkilökunnan työvuorot, joten henkilökunnan vaihtoja ehtii kertyä mahdollisesti useampi. Palviainen on myös kerännyt yhteen aiempien tutkimusten tuloksia vuorohoidosta. Tutkimuksista ilmeni se, että tutut aikuiset, pysyvä hoitosuhde ja kaverisuhteiden pysyvyys päiväkodissa vaikuttivat lasten parempaan hyvinvointiin. Lapsille tutut kaverit ja heidän kanssaan leikkiminen näytti olevan erityisen tärkeä tekijä päiväkodissa viihtymisen kannalta. (Palviainen 2007: 11–12, 46–48.)

Kääriäinen (2005) on Pro gradu tutkielmassaan selvittänyt lasten kokemuksia vuorohoidon laadusta. Tuloksissa todetaan, että kysyttäessä mikä on mieluisinta päiväkodissa ja mikä heidät tekee iloiseksi siellä, vastaukseksi saatiin lähes kaikissa vastauksissa kaverit ja leikki. Muita vastauksia olivat kivat ja pysyvät hoitajat. Kääriäinen toteaa myös muissa tutkimuksissa saadun vastaavia tuloksia. (Kääriäinen 2005: 59.)

Tutkimuksissa esiin noussut kavereiden ja leikin korostunut merkitys sekä pysyvien ihmissuhteiden luomisen ja ylläpitämisen haasteet vuorohoidossa toivat varmuutta valinnallemme vuorovaikutuksen lisäämisestä ja leikistä keinona siihen. Koska vuorohoi-

dosta ja sen vaikutuksista lasten kehitykseen on tehty verrattain vähän tutkimuksia, on hankala arvioida mikä olisi erityistä tai merkityksellisintä huomioida vuorohoidossa tai sen järjestämisessä. Näin ollen katsoimme, että on motivoivampaa tehdä kyseiseen yksikköön monimuotoinen opinnäytetyö kuin tutkia jotakin tiettyä piirrettä ympärivuorokautisessa päiväkodissa.

5.2 Käytännön ratkaisut kansion koostamisessa

Koska meillä oli tavoitteena luoda viikonlopuille käyttöön työväline, jota työntekijät aktiivisesti käyttäisivät, tuli meidän ottaa huomioon, että viikonloppuisin menee aikaa päivän suunnitteluun enemmän kuin arkisin omassa ryhmässä. Viikonloppuisin aikaa vieviä, vaikkakin pieneltä kuulostavia, asioita on katsoa miten paikalla olevat lapset jaetaan pienempiin ryhmiin ja sijata sängyt niihin ryhmiin, joissa viikonloppuna toimitaan. Myös aamupalan valmistelut vievät aikaa, sillä se on itse noudettava keittiöstä ja tiskit on korjattava likoamaan, kun keittiön työntekijä tulee vasta myöhemmin töihin. Lapset kaipaavat myös enemmän ohjeistusta, koska viikonloppuisin ei ole toimintaa rytmittävässä samat tutut rutiinit kuin omassa ryhmässä toimittaessa. Tämän vuoksi työvälineen ja ohjeistuksien tulee olla nopeasti luettavissa ja tutustuttavissa sekä leikkien helposti valittavissa. Suunnittelimme leikkikortteihin ohjeet mahdollisimman nopealukuisiksi ja selkeiksi. Ohjeen pohjana käytimme kaikissa korteissa samaa taulukkoa (ks.taulukko1), jossa kerrottiin leikin nimen lisäksi leikkiin tarvittava tila ja välineet, leikin säännöt ja mahdolliset sovellukset leikistä.

Leikin nimi	
Tarvittavat välineet ja tilat	
Leikin säännöt	
Sovelluksia leikistä	

Taulukko 1. Leikkikortin ohjetaulukko.

Lisäsimme kortteihin kuvat, jotta lapset voisivat tunnistaa niistä leikkejä. Korteissa on sekä valokuvia että piirroksuvia. Ohje kansion käytölle on yhden sivun mittainen ja siitä

selviää leikkikorttien pohjavärien mukainen jaottelu. Sekä korttien että kansion ohjeet on kirjoitettu selkeällä fontilla, mikä nopeuttaa lukemista. Toisaalta fonttikokoa suurentamalla olisi helppolukuisuutta pystytty edistämään lisää.

5.3 Leikkihetken ohjauksen arviointi

Ohjaamamme leikkihetken toteuttamisen ideana oli käydä esittelemässä työvuorossa oleville leikkikortteja ja ohjeistaa niiden käyttämiseen. Samalla oli tarkoitus saada itsellemme kokemuksia ja huomioita leikkihetken järjestämisestä. Saimme lapset houkutteltua mukaamme leikkimään helposti vaikka osa heistä oli jo ehtinyt aloittaa leikin aamupalan jälkeen. Pidimme leikkihetken vapaana olleessa lepohuoneessa, sillä liikuntasali oli vielä muutosta johtuen toimitettujen ja muutettujen tavaralaatikoiden valloittamana.

Leikkijöinä oli Sinirikon päiväkodin lasten lisäksi neljä muista päiväkodeista hoidossa ollutta lasta, joista yksi oli ainoana omasta päiväkodistaan sinä lauantaina paikalla oleva. Kyseinen lapsi ei ollut päiväkotiin tulonsa jälkeen halunnut käydä vielä leikkimään, edes itseksensä, vaan istui sohvan nurkassa hiljaisena, kun kävimme houkuttelemassa hänet mukaan leikkihetkeen. Se ettei lapsi ollut vielä leikkimässä saattoi johtua siitä, että hän oli pienempien lasten seurassa ja vasta hetken aikaa ehtinyt päiväkodissa olemaan tai siitä, ettei hän ollut rohkaistunut ryhtyä leikkiin uudessa päiväkodissa vieraampien leikkikavereiden ja aikuisten seurassa. Ryhmässä vuorossa olleet työntekijät olivat yrittäneet houkuttella lasta leikkimään mutta hän oli kieltäytynyt. Lapsi oli aiemmin ollut viikonloppuhoidossa entisessä Yrttitien päiväkodin tiloissa, joten hänellä oli aiempaa kokemusta viikonloppujen kulusta ja hän oli ainakin osan lapsista nähnyt aiemmin.

Koimme, että lapset olivat kiinnostuneita kuulemaan toisten lempipuuhiesta päiväkodissa sekä kertomaan omia ajatuksiaan. Lapset nopeasti ilmoittivat, jos hekin pitivät samasta puuhasta kuin kertojan vuorossa ollut. Kaikki lapset osallistuivat leikkeihin vaikka osa tarvitsikin enemmän tukea ja rohkaisua. Täsmensimme kysymystä ja luettelimme eri vaihtoehtoja mitä päiväkodissa voi tehdä, jos lapsen oli hankala keksiä vastausta. Tutustumisleikeissä on tärkeää yrittää luoda hyvä ilmapiiri, jossa jokaisen on turvallista kertoa itsestään (Helenius – Lummelahhti 2013:170).

Lapset saivat päättää miltä osin he halusivat osallistua leikkeihin ja patsasleikissä osa leikkijöistä ei halunnut esittää oman näköistä patsasta vaan jäljitteli mieluummin muiden patsaita. Kehuimme kaikkien muodostamia patsaita leikin kuluessa. Tutustumis-

leikkien on muiden sääntöleikkien tavoin tarkoitus antaa leikkijälle mahdollisuus edetä omassa tahdissa ja valita toimintojaan (Hujala – Lummelahti 2013: 170).

Leikkihetken lopuksi käyty keskustelu siitä, mikä oli ollut mukavin leikki, antoi jokaiselle leikkijälle mahdollisuuden kertoa mielipiteensä muulle ryhmälle. Lapset innostuivat yhteisleikeistä ja osa suunnitteli hippa-leikkiä pihalla ja he olisivat halunneet meidät aikuiset mukaan leikkimään. Tämä kertoo mielestämme siitä, että lapset innostuvat aikuisen osallistumisesta leikkiin ja kaipaavat sitä huomiota, joka leikin avulla mahdollistuu.

Valitettavasti tavoitteemme leikkikorttien esittelystä henkilökunnalle jäi saavuttamatta. Kyseinen lauantai oli niin kiireinen, että työvuorossa olleella henkilökunnalla ei ollut mahdollisuutta osallistua leikkihetkeen tai keskustella siitä sen pidon jälkeen. Kaikkien paikalla olleiden aikuisten tarvitsi mennä ulos valvomaan lasten leikkejä, koska paikalla oli paljon lapsia. Koimme, että ulkoilussa samanaikainen leikkikorttien esittely ja kokemusten välittäminen olisi vienyt huomiota työntekijöiden tehtävästä ja olisi todennäköisesti keskeytynyt monesti. Siksi päätimme jättää esittelyn ja tarkemman selvityksen leikkihetkestä väliin sinä lauantaina ja kertoa kokemuksista tarkemmin tulevassa pedapalaverissa, jossa julkaisemme opinnäytetyömme. Tämä osaltaan vähensi mahdollisuutta innostaa ja motivoittaa henkilökuntaa leikkikansion käyttöön.

5.4 Palaute

Annoimme myöhemmin kansion kokeiltavaksi päiväkotiin yhdeksi viikonlopuksi ja pyysimme palautetta kansion käytettävyydestä: sen ohjeistuksista, korteista ja tarpeellisuudesta viikonloppuihin. Palaute kerättiin kasvotusten haastattelemalla työpäivän aikana. Haastattelua ei nauhoitettu vaan muistiinpanot kirjattiin ylös käsin samanaikaisesti haastattelun yhteydessä. Toiminnallisissa opinnäytetöissä haastattelemalla saatu tieto ei välttämättä edellytä litterointia nauhoitteesta, jos tarkoituksena on saada suuntaa antavaa tietoa. (Vilka – Airaksinen: 63–64). Haastattelun tarkoituksena oli saada henkilökunnalta käyttäjäkokemus arviointimme tueksi. Meidän tavoitteena ei ollut kerätä kansion käyttökokemuksia tai sisällyttäneet opinnäytetyöhön osiota kansion käytön toteutumisen seurantaan. Päiväkoti muutti uusiin tiloihin opinnäytetyön teon aikana ja muutto vaati henkilökunnalta paljon lisätyötä ja uuden opettelua uudessa toimintaympäristössä. Katsoimme, että laajempi kansion käytön testaaminen ei olisi kovin hyvin sopinut siihen tilanteeseen, sillä se oli vaatinut henkilökunnalta paljon muiden käytäntö-

jen opetteluun yhteydessä ja saattanut aiheuttaa ylimääräistä stressiä, vaikka kansion tarkoituksena onkin tuoda sujuvuutta viikonloppuihin.

Kansiota käytettiin yhden leikkikerran suunniteluun ja toteuttamiseen viikonlopun aikana. Leikkikerralla oli leikitty kolmea leikkiä, jotka tuntuivat sopivalta. Leikkien määrä oli ollut hyvä, sillä leikkimässä oli ollut mukana myös vilkkaita lapsia, joiden keskittyminen riitti hyvin kolmeen leikkiin. Lapset oli ollut helppo motivoida leikkihetkeen ja leikkeihin. Käyttäjä ei ollut ehtinyt tutustua kaikkiin leikkeihin, mutta arvioi tutustumiaan leikkejä soveltuviksi käyttötarkoitukseen. Hän kertoi, että leikkiluettelo helpottaa leikkien etsimistä, kun tarvitsee muistella aiemmin leikittyä ja hyväksi havaittua leikkiä. Työntekijä kommentoi myös, että kansioista nyt löytyvät leikit ovat hyvä pohja ja kansioon voi aina lisätä hyväksi havaittuja leikkejä. Käyttäjän mielestä kansiosta on helppo valita kortit käyttöön ja sen saa sijoitettua ryhmässä näkyville niin, että se on nopeasti löydettävissä. Kritiikkiä tai parannusehdotuksia emme saaneet tämän yksittäisen kokeilukerran myötä. Työntekijä antoi seuraavaa palautetta kansiosta.

Hyvää kansiosta:

- Leikkihetki helppo toteuttaa,
- Leikit eivät tarvitse välttämättä ennakovalmisteluja.
- Jäsennelty kokonaisuus, jossa on sama alku ja loppu.
- Värikoodit helpottavat leikkien valintaa.
- Leikkejä monipuolisesti eri tarpeisiin.
- Ikähaitari on hyvä, koska leikit sovellettavissa ikään sopivaksi.
- Helppo suunnata osallistuvien lasten tarpeisiin.
- Lyhyt ohje ja leikkikortit ovat selkeät ja käytännölliset.
- Sekä valokuvat että piirretyt kuvat sopivia kortteihin.

5.5 Kansion arviointi

Kokemuksiemme ja omien arvioiden sekä saamamme palautteen perusteella katsomme, että onnistuimme luomaan käyttökelpoisen työvälineen tavoitteidemme mukaisesti. Kansion laajemman testaamisen avulla olisimme todennäköisesti saaneet lisätietoa eri leikkien soveltuvuudesta ja kokemuksia siitä milloin leikkihetken järjestäminen olisi hyödyllisintä sekä millä perusteella leikkijät kannattaa valita leikkihetkeen. Kuitenkin kokemukseen leikkihetken ohjaamisesta, yksittäisten leikkien toimivuudesta ja toimin-

nan tarkoituksenmukaisuudesta vaikuttavat henkilö- ja tilannekohtaiset tekijät. Tällaisiksi tekijöiksi arvioimme osallistuvien lasten henkilökohtaiset piirteet, osallistujien ja henkilökunnan määrän, ajankohdan sekä työntekijän henkilökohtaisen motivaation leikkihetken ohjaamiseen ja uuden toimintatavan käyttöönottoon. Motivaatioon liittyy vahvasti se, kokeeko käyttäjä tarvetta vuorovaikutuksen lisäämiselle ja lasten leikin tukemiseen.

Koemme, että vuorovaikutuksen lisääminen päiväkodin toimintaan on aina paikallaan vaikka sen avulla ei pyritäisi ratkaisemaan mitään erityistä ongelmaa. Aina ei riitä iloinen vastaanotto ja kehoitus käydä leikkimään lapsen saapuessa hoitoon. Vuorohoidossa korostuu aikuisen vastuu huomioida lapsi hänen tullessa hoitoon ja tukea lapsen ryhmään liittymistä. Jos lapsen hoitopäivä alkaa keskellä päivää kun muut ovat jo aloittaneet päivän puuhat, tarvitsee lapsi usein tukea päästäkseen osalliseksi toimintaan tai mukaan leikkiin. Aikuinen on vastuussa lapsen sosiaalisten suhteiden tukemisesta lapsiryhmässä. Kasvattaja on tärkeässä roolissa lasten välisten kaverisuhteiden mahdollistajana ja leikkien ylläpitäjänä. Aikuisten tulee suunnitella aktiivisesti toimintaa, joka ohjaa ja vahvistaa lasten välisiä suhteita. Tutustuminen ja ryhmäytyminen vaatii erityistä huomiota vuorohoidossa. (Järvinen 2013: 6.)

Opinnäytetyöllemme tuo lisäarvoa tuotoksen vapaa hyödynnettävyys. Leikkikansion leikit ovat kaikkien saatavilla, tulostettavassa muodossa, työmme liitteenä. Olemme koonneet kansion käytettäväksi vuoropäivähoidon viikonlopputoiminnassa, mutta sen sisältöä voidaan hyödyntää myös muussa sosiaalialalla tehtävässä työssä, jossa toimitaan 3-6 -vuotiaiden lasten kanssa.

6 Lopuksi

Julkaisemme opinnäytetyömme yhteistyöpäiväkodissa peda -palaverin yhteydessä. Aiomme esitellä opinnäytetyössämme käyttämäämme tietoperustaa ja sen jälkeen esitellä kokoamamme leikkikansion. Julkaisemme opinnäytetyömme työelämässä ensisijaisesti sen vuoksi, että näin meillä on mahdollisuus kannustaa henkilökuntaa hyödyntämään leikkikansiota päiväkodin arjessa. Vaikka idea on osin lähtöisin päiväkodin johtajan toimesta ja hän näkee viikonlopun toiminnan edistämisen vuorovaikutusta lisäämällä kannattavaksi ja tavoiteltavaksi, ei se välttämättä riitä motivoimaan henkilökuntaa työvälineen käyttöön. Ajatteleimme, että meidän kannattaa pyrkiä siihen, että henkilö-

kunta näkisi vuorovaikutuksen lisäämisen tavoiteltavaksi myös niiden lapsien näkökulmasta, joilla on vaikeuksia rauhoittua tai keskittyä leikkiin vaan tuntuvat vaeltavan leikistä ja paikasta toiseen iltojen ja viikonloppujen aikana.

Näemme, että kansion käytöstä on hyötyä kaikille ryhmille, jotka aloittelevat yhdessä toimintaa. Suosittelemme kansion käyttöä Sinirikon päiväkodissa myös iltaisin ja erityisen hyvin se sopii myös kesäpäivystyksen aikana käytettäväksi, kun usean päiväkodin henkilökunta ja lapset vaihtuvat tiheään tahtiin kuukauden aikana. Kannustamme kansion idean ja materiaalin hyödyntämistä myös muissa vuorohoitopäiväkodeissa ja katsoimme, että perustelumme kansion käytölle on yleistettävissä myös muihin yksiköihin.

Jatkokehitysideaksi ajattelemme kansion monipuolistamista erilaisilla leikeillä ja kansion käytön vaikutuksien arvioimista lasten viihtyvyyteen ja leikkien sekä leikkikavereiden löytymiseen päiväkodin arjessa.

Olemme opinnäytetyö -projektin aikana oppineet paljon leikin ja vuorovaikutuksen tematiikasta. Olemme syventäneet tietouttamme leikin ja vuorovaikutuksen merkityksestä lapselle sekä aikuisen roolista leikin ja vertaissuhteiden ohjaajana. Projekti on ollut hyödyllinen ammatilliselle kasvullemme, sillä olemme saaneet vahvistusta ajatukselle, että lastentarhanopettajan tärkein piirre laadukkaan kasvatuksen kannalta on halu olla lasten kanssa vastavuoroisessa vuorovaikutuksessa.

Lähteet

Alijoki, Eila 1998. Pesästä pieni ponnistaa. Lasten varhaistenvuorovaikutustaitojen tukeminen. Rauma. Kirjayhtymä Oy.

Autio, Tuire 2010. Liiku ja leiki. Motorisia perusharjoitteita lapsille. Lahti: Vk-kustannus Oy.

ClipArt. Online -kuvat. Kuvahaku. Office.com. Word 2013.

Eskel, Paulina – Marttila, Marjaana 2013. Osallisuuden kokemus osana yhteisöllisyyttä. Teoksessa Marjanen, Päivi – Marttila, Marjaana – Varsa, Marjo (toim.): Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: Ps-kustannus. 75-92.

Freeimages 2014. Verkkodokumentti. < <http://www.freeimages.com/>> Luettu 15.3.2014

Hakkarainen, Pentti 2008. Leikki ja leikin ohjaus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Helenius, Aili – Korhonen, Riitta (toim.): Pedagogiikan palikat. Johdatus varhaiskasvatukseen ja -kehitykseen. Helsinki: Wsoy Oppimateriaalit Oy. 99-107.

Harris, Judith 2000. Kasvatuksen myytti. Helsinki: Art House.

Helenius, Aili 1993. Leikin kehitys varhaislapsuudessa. Helsinki. Kirjayhtymä.

Helenius, Aili 2008. Lapset ryhmässä. Teoksessa Helenius, Aili – Korhonen, Riitta (toim.): Pedagogiikan palikat. Johdatus varhaiskasvatukseen ja -kehitykseen. Helsinki: Wsoy Oppimateriaalit Oy. 56-66.

Helenius, Aili – Lummelahti, Leena 2013. Leikin käsikirja. Jyväskylä: Ps-kustannus.

Hintikka, Maija – Helenius, Aili – Vähänen, Leena 2004. Leikistä totta. Omaehtoisen leikin merkitys. Helsinki. Kustannusosakeyhtiö Tammi

Hintikka, Maija 2009. Leikki, lapsuuden tärkein asia. Teoksessa Jantunen, Timo – Lautela, Raija (toim.): Kuningasvuosi. Leikin kultaa-aika. Helsinki: Tammi. 140-163.

Holkeri-Rinkinen, Liisa 2011. Rakennetaan vuorovaikutusta ja vuorovaikutuskumppanuutta. Teoksessa Alila, Kirsti – Parrila, Sanna (toim.): Lapsen arki ja vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa. Katsaus varhaiskasvatuksen väitöskirjoihin vuosilta 2006-2010. Oulu: Uniprint. 69-92.

Hujala, Eeva – Parrila, Sanna – Lindberg, Päivi – Nivala, Veijo – Tauriainen, Leena – Vartiainen Pirkko 1999. Laadunhallinta varhaiskasvatuksessa. Oulun yliopisto. Varhaiskasvatuskeskus.

Hännikäinen, Maritta 2006. Yhteenkuuluvuuden tunne ja oppijoiden yhteisöksi kehittyminen. Teoksessa Karila, Kirsti – Alasuutari, Maarit – Hännikäinen, Maritta – Nummenmaa, Anna Maija – Rasku-Puttonen, Helena (toim.): Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino. 126-146.

Ikonen, Merja 2006. Lasten vuorovaikutus ja leikki yhteisöllisyyden rakentajana. Teoksessa Karila, Kirsti – Alasuutari, Maarit – Hännikäinen, Maritta – Nummenmaa, Anna

Maija – Rasku-Puttonen, Helena (toim.): Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino. 149-165.

Järvinen, Kirsi 2013. Hyvä arki vuoropäivähoidossa. Koulutusmateriaali vuoropäivähoidon työntekijöiden koulutuksessa. Helsinki. Pedatieto Oy.

Karvonen, Pirkko – Siren-Tiusanen, Helena – Vuorinen, Riitta 2003. Varhaisvuosien liikunta. Lahti: Vk-kustannus Oy.

Keltikangas-Järvinen, Liisa 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Juva: WSOY

Koivisto, Päivi 2011. Lasten itsetunnon vahvistaminen päivähoiton arjessa. Teoksessa Alila, Kirsti – Parrila, Sanna (toim.): Lapsen arki ja vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa. Katsaus varhaiskasvatuksen väitöskirjoihin vuosilta 2006-2010. Oulu: Uniprint. 38-56.

Koivula, Merja 2011. Näkökulmia lasten yhteisöllisyyteen ja yhteisölliseen oppimiseen päiväkodissa. Teoksessa Alila, Kirsti – Parrila, Sanna (toim.): Lapsen arki ja vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa. Katsaus varhaiskasvatuksen väitöskirjoihin vuosilta 2006-2010. Oulu: Uniprint. 124-137.

Koivula, Merja 2013. Yhteisöllisyyden rakentuminen päiväkodin arjessa. Teoksessa Marjanen, Päivi – Marttila, Marjaana – Varsa, Marjo (toim.): Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: Ps-kustannus. 19-46.

Kronqvist, Eeva-Liisa 2006. Pienten lasten yhteistoiminta ja sen sosiaalinen dynamiikka. Teoksessa Karila, Kirsti – Alasuutari, Maarit – Hännikäinen, Maritta – Nummenmaa, Anna Maija – Rasku-Puttonen, Helena (toim.): Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino. 166-182.

Kuvapankki 2014. Verkkodokumentti. <<http://papunet.net/materiaalia/kuvapankki>> Luettu 15.3.2014

Kyrönlampi-Kylmänen, Taina 2010. Lapsen hyvä arki. Helsinki: Kirjapaja.

Kyrönlampi, Taina 2011. Päiväkodin arki lapsen kokemana. Teoksessa Alila, Kirsti – Parrila, Sanna (toim.): Lapsen arki ja vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa. Katsaus varhaiskasvatuksen väitöskirjoihin vuosilta 2006-2010. Oulu: Uniprint. 22-38.

Kääriäinen, Petra 2005. ”Niitä lapsia tulee ja niitä menee”. Vuorohoidon laatu lasten kokemana. Pro gradu –tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Varhaiskasvatustieteen laitos.

Laine, Kaarina – Neitola, Marita (toim.) 2002. Lasten syrjäytyminen päiväkodin vertaisryhmästä. Turku: Turun yliopisto.

Laki lasten päivähoitosta 36/1973, § 11

Leskinen, Eija 2010. Ryhmä toimimaan! Vinkkejä tutustumiseen, oppimiseen ja yhteistyöhön. Jyväskylä: Ps-kustannus

Marjanen, Päivi – Ahonen, Janica – Majoinen, Linda 2013. Vertaissuhteet ja yhteisöllisyys. Teoksessa Marjanen, Päivi – Marttila, Marjaana – Varsa, Marjo (toim.): Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: Ps-kustannus. 47-74.

Mäkelä, Jukka 2009. Vuorovaikutus ja aivojen kehittyminen lapsuudessa. Teoksessa Jantunen, Timo – Lautela, Raija (toim.): Kuningasvuosi. Leikin kultta-aika. Helsinki: Tammi. 60-72.

Määttä, Paula – Rantala Anja 2010: Tavallisen erityinen lapsi. Yhdessä tekemisen toimintamalleja. Jyväskylä: Ps-kustannus.

Neitola, Marita 2013. Vertaissuhteiden merkitys ja muotoutuminen kasvuyhteisöissä. Teoksessa Marjanen, Päivi – Marttila, Marjaana – Varsa, Marjo (toim.): Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: Ps-kustannus. 99-140.

Opas, Maritta 2013. Yhteisöllinen kasvattajatiimi. Teoksessa Marjanen, Päivi – Marttila, Marjaana – Varsa, Marjo (toim.): Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: Ps-kustannus. 141-164.

Palviainen, Tiina 2007. ”KARUSELLI PYÖRII, LAPSET SIINÄ HYÖRII” . Tutkimus vuorohoidon arjesta henkilöstön näkökulmasta tarkasteltuna. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Varhaiskasvatustieteen laitos.

Parkkinen, Terttu – Keskinen, Soili (toim.): Lapsen sosiaalisen kehityksen moninaisuus 2005. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 21. Turun ammattikorkeakoulu: Turku.

Parrila, Sanna – Alila, Kirsti 2011. Varhaiskasvatuksen arjen ja vuorovaikutuksen kehittämishaasteita. Teoksessa Alila, Kirsti – Parrila, Sanna (toim.): Lapsen arki ja vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa. Katsaus varhaiskasvatuksen väitöskirjoihin vuosilta 2006-2010. Oulu: Uniprint. 155-167.

Poikkeus, Anna-Maija 2006. Lasten toverisuhteet ja sosiaaliset taidot. Teoksessa Lyytinen, Paula – Korkiakangas, Mikko – Lyytinen, Heikki (toim.): Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan. Porvoo: Wsoy. 122-138.

Rasku-Puttonen, Helena 2006. Oppijoiden yhteisö, osallisuus ja kasvattajan merkitys. Teoksessa Karila, Kirsti – Alasuutari, Maarit – Hännikäinen, Maritta – Nummenmaa, Anna Maija – Rasku-Puttonen, Helena (toim.): Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino. 111-125.

Salmivalli, Christina 2008. Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: Ps-kustannus.

Suhonen, Eira 2011. Vuorovaikutussuhteiden merkitys taaperoiden kehitykseen ja oppimiseen varhais(erityis)kasvatuksessa. Teoksessa Alila, Kirsti – Parrila, Sanna (toim.): Lapsen arki ja vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa. Katsaus varhaiskasvatuksen väitöskirjoihin vuosilta 2006-2010. Oulu: Uniprint. 93-106.

Zimmer, Renate 2002. Liikuntakasvatuksen käsikirja. Didaktis-metodisia perusteita ja käytännön ideoita. Helsinki: LK-Kirjat.

Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2012. Verkkodokumentti. <http://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/84881_www_Vantaan_varhaiskasvatussuunnitelma.pdf> Luettu 25.11.2013

Vantaa 2014. Ilta- ja yöhoito. Verkkodokumentti.
<http://www.vantaa.fi/fi/opetus_ja_kasvatus/paivahoito/ymparivuorokautinen_toiminta_ja_iltahoito> Luettu 1.5.2014

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005. Verkkodokumentti
<<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf?sequence=1>> Luettu 1.5.2014

Vilka, Hanna – Airaksinen, Tiina 2003. Helsinki. Kustannusosakeyhtiö Tammi



Ohjeistus kansion käyttöön

Tähän kansioon olemme koonneet leikkejä, jotka helpottavat tutustumista ja yhdessä toimimista vaihtelevissa ryhmissä. Leikkien avulla on tarkoituksena saada leikkijä tuntemaan itsensä tervetulleeksi ja pidetyksi leikkikaveriksi. Kansioon kootut leikit on valittu sillä periaatteella, että osallistujat saavat onnistumisen elämyksiä ja tulevat tutuiksi toisilleen. Tavoitteena on, että lapset saavat positiivisia kokemuksia toisistaan ja yhdessä toimimisesta. Aiempien kokemusten myötä yhteinen vapaa leikki on helpompi aloittaa myös vieraamman leikkikaverin kanssa. Onnistuneet leikit kaverin kanssa ja tuttu henkilökunta lisäävät lapsen viihtyvyyttä päiväkodissa.

Kansio ja leikkikortit on suunniteltu siten, että ne ovat otettavissa helposti käyttöön. Leikkihetken ei tarvitse olla etukäteen suunniteltu vaan sen voi toteuttaa kansion avulla nopeasti. Leikit on suunnattu 3-6 -vuotiaille lapsille ja ne on tarkoitettu leikittäväksi yhdessä aikuisen kanssa. Aikuisen osallistuminen leikkiin lisää myönteistä vuorovaikutusta lapsen ja aikuisen välillä. Aikuinen myös innostaa esimerkillään lapsia leikkiin. Yhdessä leikkiminen harjaannuttaa sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja toisten huomioimiseen. Useimmat leikeistä on sovellettavissa eri-ikäisille ja -tasoisille leikkijöille.

Leikit on esitelty leikkikorteissa. Leikkikortit on jaettu aihealueittain, jonka tunnistaa kortin pohjaväristä.

Keltaiset kortit ovat tutustumisleikkejä.

Oranssit kortit ovat yhteistoiminnallisia leikkejä.

Punaiset kortit ovat yhteistoiminnallisia leikkejä, mutta vauhdikkaampia kuin oranssit leikit.

Tummansiniset kortit ovat hippaleikkejä.

Vaaleansiniset kortit ovat laulu- ja loruleikkejä.

Yhteinen leikkihetki aloitetaan katsomalla ketkä kaikki ovat paikalla. Paikallaolijoiden nimet voidaan käydä läpi esimerkiksi tapuksilla rytmittäen tai aloituslaululla ” Onko ___ täällä? On ___ täällä. Kiva kun oot täällä.”. Nimikierroksen jälkeen kannattaa jatkaa tutustumisleikillä, jossa kerrataan leikkijöiden nimet. Muut leikit voi valita tarpeen mukaan. Leikkikerran lopuksi on hyvä istua alas ja keskustella leikeistä. Leikkihetken lopetus kannattaa hyödyntää vapaan leikin valintaan ja leikkiryhmiin jakamiseen.

Kansio on suunniteltu Sinirikon päiväkodin viikonloppukäyttöön. Kansiota ja leikkejä voi hyödyntää myös muuhun toimintaan esimerkiksi kesätoiminnan aikana.

Kansion ovat koonneet Salla Lehtonen ja Marjukka Virtanen osana opinnäytetyötään (Sosionomi AMK) keväällä 2014.

Leikkien lähdeluettelo

Kirjat

Autio, Tuire 2010. Liiku ja leiki. Motorisia perusharjoitteita lapsille. Vk-Kustannus Oy.

- Popcornit s.118
- Sairaala- Ambulanssihippa s.321

Helenius, Aili – Lummelahti, Leena 2013. Leikin Käsikirja. Ps-Kustannus

- Polttopallo s.192
- Parihippa s.183
- Avaimen piilotus s.199
- Kim –leikki s.204

Karvonen, Pirkko – Siren-Tiusanen, Helena – Vuorinen, Riitta 2003. Varhaisvuosien liikunta. Vk-Kustannus Oy.

- Pienten polttopallo s. 164

Leskinen, Eija 2010. Ryhmä toimimaan! Vinkkejä tutustumiseen, oppimiseen ja yhteistyöhön. Ps-Kustannus. Jyväskylä

- Seuraa johtajaa s.33
- Esineiden Kim –leikki s.109

Reftel, Johan – Reftel, Kristina – Brosché, Henrik 2013. Poriseva puuro: ryhmätoimintaa pienille ja isoille.

Internet

<http://orivesi-mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/d82c889756a75491af559dd106fa6fd0/1395136856/application/pdf/112176/Jaettava%20koulutusmateriaali%20leikkipuisto-ohjaajille.pdf>

- Ambulanssihippa s.32
- Kapteeni käskee
- Karkailevat kultakalat (Kalat verkossa s.35)
- Koiranhäntä (Käärme 37-38, Lohikäärmeen pyrstö s.62)
- Kuka pelkää mustekalaa? s.25
- Parihippa (Letkahippa s. 24, Ketjuhippa s.36)
- Pidä puolesi puhtaana (omapuoli puhtaaksi s 63)
- Polttopallo s 25, 41
- Seuraa johtajaa s.23

<http://www.suunnittelenliikuntaa.fi/Nuorisuomi/etusivut/nuorisuomi/>

http://www.mll.fi/vanhempainnetti/lasten_leikit/

Leikkilista

Keltaiset tutustumisleikit

- Kannustuspiiri
- Pallon avulla tutustuminen
- Tutustuminen leikkivarjolla ja pallolla
- Patsasleikki

Oranssit yhteistoiminnalliset leikit

- Kosken ylitys
- Avaimen piilotus
- Seuraa johtajaa
- Ketjukuljetus
- Aarten etsijät
- Karkailevat kultakalat
- Kim-leikki
- Kädet pöydälle

Punaiset vauhdikkaammat leikit

- Jättimäinen kalasaalis (köydenveto-leikki)
- Oma puoli puhtaaksi
- Maitopurkit kumossa
- Popparikattila
- Kupit ja hatut
- Polttopallo

Siniset hippaleikit

- Koiranhäntä
- Kuka pelkää mustekalaa
- Ambulanssi-hippa
- Ketjuhippa

Vaaleansiniset laulu- ja loruleikit

- Loruleikki Malla
- Vahtikoira
- Elefanttimarssi
- Maalipurkki

Ohjeet leikkeihin

Leikin nimi	Kannustuspiiri.
Tarvittavat välineet ja tilat	Leikkiä voi sisällä tai ulkona. Välineitä voi valita oman mielen mukaan, eivät ole välttämättömiä.
Leikin säännöt	Yksi leikkijä kerrallaan suorittaa annettua tehtävää muiden kannustaessa häntä nimellä ja taputuksilla. Tehtävän voi valita leikkijän iän ja taidon mukaan esim. kaikkein pienimmät ”Liisat” voivat juosta piirin ympäri muiden kannustaessa Liisa, Liisa, Liisa, Liisa. Taitavammille voi liittää esim. kuljetustehtävän juoksun lisäksi. Tehtävän suorittanut saa paikalleen palattuaan kehuja suorituksesta. Kaikkien suorituksia kannustetaan ja kehuaan yhtä paljon. Kyseessä ei ole kilpailu vaan leikki, jonka avulla voidaan opetella muiden leikkijöiden nimiä ja kaverin kannustamista
Sovelluksia leikistä	Lapsi voi itse valita kuinka häntä kannustetaan ja minkä tehtävän hän haluaisi suorittaa. Näin lapsi voi näyttää oman erityistaitonsa.

Leikin nimi	Pallon avulla tutustuminen
Tarvittavat välineet ja tilat	Pallo ja tarpeeksi tilaa. Voidaan leikkiä sisällä tai ulkona.
Leikin säännöt	Leikkijät seisovat tai istuvat ringissä ja palloa liikutetaan sovitulla tavalla leikkijältä toiselle. Ensin sanotaan sen leikkijään nimi, jolle pallo on tarkoitus antaa ja sitten laitetaan pallo liikkeelle. Pallon voi vierittää, pompauttaa, potkaista tai heittää eteenpäin. Kun pallo käynyt jokaisella ringissä, voidaan seuraavalla kierroksella pyytää leikkijöitä vuorotellen kertomaan, mikä on heidän mielestä parasta puuhaa päiväkodissa. Tarkoitus on, että pallon lähettäjä kysyy pallon vastaanottajalta, mistä hän tykkää päiväkodissa.
Sovelluksia leikistä	Pallon sijasta voidaan käyttää vaikka hernepussia tai noppaa. Noppaa käytettäessä voidaan laskea yhdessä ääneen kenen kohdalle luku osuu. Laskeminen aloitetaan leikkijästä. Sen nimi kerrotaan ääneen, jonka kohdalle silmäluku osuu. Samalla voidaan kysyä, mikä on hänen mielestään mukavin leikki tai mieluisinta puuha päiväkodissa.

Leikin nimi ja tarkoitus	Tutustuminen leikkivarjolla ja pallolla.
Tarvittavat välineet ja tilat	Leikkivarjo ja yksi pallo, jota liikutetaan varjossa kullekin leikkijälle vuorollaan. Leikkijöiden nimet tulevat kerrattua leikin avulla.
Leikin säännöt	Kaikki leikkijät ottavat kiinni varjon reunasta. Palloa laitetaan varjon keskelle ja aluksi harjoitellaan pallon liikuttamista puolelta toiselle nostamalla ja laskemalla varjoa. Kun lapset osaavat liikuttaa varjon avulla palloa, voidaan ryhtyä vierittämään palloa vuorotellen jokaisen leikkijän luokse. Näin käydään kakkien lasten nimet läpi leikkiessä. Joko aikuinen tai lapsi päättää kenelle palloa vieritetään seuraavaksi. Aikuinen huolehtii, että pallo vieritetään vuorollaan jokaiselle leikkijälle.
Sovelluksia leikistä	Erilaiset pallot muuttavat leikkiä. Voi kokeilla esimerkiksi vedellä täytettyä ilmapalloa, jota tarvitsee liikuttaa todella varovasti, ettei pallo putoaisi ja varpaat kastu.

Leikin nimi	Patsasleikki
Tarvittavat välineet ja tilat	Ei tarvita välineitä. Voidaan leikkiä sisällä tai ulkona.
Leikin säännöt	Pohjustetaan leikkiä keskustelemalla patsaista esimerkiksi missä niitä näkee, miksi niitä on tehty ja millaisia ne saattavat olla, hauskoja, kummallisia, näköispatsaita ja vaikka mitä. Itse leikissä jokainen leikkijä saa vuorollaan tehdä itsestään sen näköisen patsaan kun itsestä tuntuu. Kun leikkijä on valinnut patsasasennon, muut yrittävät asettua vastaavaan asentoon. Näin edetään kunnes kukin on vuorollaan saanut olla patsaana.
Sovelluksia leikistä	Leikkijät voivat muodostaa yhteisen patsaan siten, että jokainen liittyy patsaaseen koskettamalla jotain osaa patsaasta. Toisin sanoen vuorossa oleva koskettaa patsaassa jo olevaa leikkijää jollain osalla vartalolaan.

Leikin nimi	Kosken ylitys
Tarvittavat välineet ja tilat	Hulavanteita niin monta kuin on leikkijöitä. Salissa.
Leikin säännöt	Leikin alussa hulavanteet asetetaan riviin kosken reunaksi. Vastapäätä vanneriviä sijaitsee kosken toinen reuna. Tarkoituksena on ylittää koski käyttäen vanteita eli siltaa apuna. Leikkijät ovat aluksi seisomassa kukin omilla vanteillaan. Seuraavaksi ryhdytään rakentamaan vanteista siltaa kosken yli. Jotta vanteita saadaan rakennusurakkaan irrotettua, täytyy leikkijöiden tiivistää ja siirtyä seisomaan samoille vanteille. Vapautunut vanne siirretään sillaksi kosken ylle. Koski voidaan ylittää, kun leikkijät eivät voi enää irrottaa yhtään vannetta rakentamiseen. Leikkijät hyppivät siltaa pitkin (vanteelta toiselle) kosken toiselle puolelle ja selviävät tehtävästä.
Sovelluksia leikistä	Jos leikkijät ovat taitavia hyppimään, voidaan vanteiden väliin jättää reilummin tilaa. Voidaan myös leikkiä pienemmällä määrällä vanteita niin, että siltaa pitkin siirrytään eteenpäin sitä mukaa, kun saadaan rakennettua. Tällöin aina viimeinen vanne, joka jää tyhjäksi siirretään kärkeen. Hulavanteiden sijasta voidaan käyttää esimerkiksi sanomalehteä ja näin leikkiä voidaan leikkiä vaikkapa retkellä.

Leikin nimi	Avaimen piilotus
Tarvittavat välineet ja tilat	Rajattu alue sekä piilotettava avain/esine.
Leikin säännöt	Avain piilotetaan rajatulla alueella haluttuun paikkaan ja leikkijät lähtevät etsimään sitä. Piilottaja antaa vihjeitä, jotka helpottavat etsimistä. Jos etsijät lähestyvät piiloa kertoo piilottaja, että kuume-nee ja jos he menevät poispäin piilosta niin silloin kylmenee. Piilo- paikan korkeuden voi leikkijöille ilmoittaa ennen etsimistä.
Sovelluksia leikistä	Leikkiä voi myös niin, että piilotettuja avaimia on useita ja ne tulee etsiä, jotta pääsee salaisesta ovesta sisään tms. Leikkijät voivat leikkiä ryhminä/pareina, toiset piilottavat ja antavat vihjeitä toiset etsivät.

Leikin nimi	Seuraa johtajaa
Tarvittavat välineet ja tilat	Riittävästi tilaa ympärillä
Leikin säännöt	Valitaan johtaja, joka näyttää esimerkillä mitä pitää tehdä ja muut matkivat liikettä. Voidaan leikkiä jonossa kulkien tai siten, että joh- taja on edessä ja muut rivissä. Kukin pääsee vuorollaan halutes- saan johtajaksi.
Sovelluksia leikistä	Seuraa johtajaa voidaan muutella vaikkapa niin, että laitetaan mu- siikki soimaan ja johtaja näyttää mallia kuinka sitä tanssitaan ja muut matkivat.

Leikin nimi	Ketjukuljetus
Tarvittavat välineet ja tilat	Tehdään rata, jota pitkin leikkijät yhdessä kuljettavat esineen esim. huivia, hernepusia tai palloa. Voidaan leikkiä sisällä tai ulkona.
Leikin säännöt	Muodostetaan rata. Leikkijä kuljettaa esinettä sovitulla tavalla tietyn osuuden rataa pitkin ja ojentaa sen sitten seuraavalle. Seuraava jatkaa oman osuuden radasta ja antaa sen vastaavasti taas eteenpäin. Kuljetusta voidaan jatkaa monta kierrosta niin että jokainen leikkijä pääsee suorittamaan kaikki osuudet radasta.
Sovelluksia leikistä	Kuljetustapaa voidaan vaihdella eri kierroksilla/osuuksilla. Aikaa voidaan mitata ja katsoa millä kierroksella leikkijät olivat nopeimpia.

Leikin nimi	Aarteen etsijät
Tarvittavat välineet ja tilat	Esineitä aarteiksi
Leikin säännöt	Leikkijöille annetaan tehtäväksi etsiä yhdessä kuvailtu esine. Lapsia pyydetään etsimään esimerkiksi esine joka on pieni, pyöreä ja pehmeä. Esineitä voidaan käyttää esimerkiksi Kim -leikissä tai avaimen piilotuksessa.
Sovelluksia leikistä	Lapset voivat antaa etsintätehtäviä toisilleen

Leikin nimi	Kim-leikki
Tarvittavat välineet ja tilat	Kangas ja erilaisia pieniä esineitä
Leikin säännöt	Valitaan tietty määrä esineitä, jotka asetetaan lasten eteen. Leikkijöitä pyydetään painamaan esineet mieleensä ennen kuin ne peitetään kankaalla, jonka avulla leikin ohjaaja poistaa yhden esineen. Vaihtoehtoisesti lapsia voidaan pyytää sulkemaan silmät esineen poistamisen ajaksi. Tämän jälkeen leikkijöitä pyydetään palauttamaan mieleen, mikä esine puuttuu.
Sovelluksia leikistä	<ul style="list-style-type: none"> • Leikkijät jaetaan joukkueiksi, jotka vastaavat yhdessä • Yksi lapsista saa toimia leikin ohjaajana <p>Vinkki: Sopii hyvin leikittäväksi esimerkiksi Aarteen etsijät – leikin jälkeen, jolloin lapset ovat itse etsineet esineet leikkiin</p>

Leikin nimi	Kädet pöydälle
Tarvittavat välineet ja tilat	Nappi tai muu pieni käteen sopiva esine
Leikin säännöt	Leikkijät jaetaan kahteen joukkueeseen. Aloittava joukkue istuu pöydän ääressä. Heillä on nappi, sormus tai jokin muu pieni esine, jota kierrätetään hetken aikaa pöydän alla kädestä käteen. Kun arvausvuorossa oleva joukkue sanoo ”Kädet pöydälle”, toisen joukkueen leikkijät nostavat kädet nyrkissä pöydälle. Arvaava joukkue poistaa käden kerrallaan pöydältä yrittäen jättää viimeiseksi sen käden, jossa esine on. Kun esine löytyy, leikkijät vaihtavat tehtäviä.
Sovelluksia leikistä	<ul style="list-style-type: none"> • Esine voidaan yrittää löytää myös mahdollisimman nopeasti

Leikin nimi	Jättimäinen kalasaalis eli köydenveto – leikki
Tarvittavat välineet ja tilat	Köysi/ naru
Leikin säännöt	Leikissä aikuinen on saalis. Lapset kuljettavat köyttä maata pitkin aikuisen vierestä. Kun köysi tulee lähelle, aikuinen nappaa köyden päästä kiinni ja alkaa köydenveto. Lapset yrittävät vetää saaliin kuivalle maalle eli tietyn viivan yli.
Sovelluksia leikistä	<ul style="list-style-type: none"> • Leikki voidaan aloittaa suoraan köydenvedosta

Leikin nimi	Oma puoli puhtaaksi
Tarvittavat välineet ja tilat	Pussitettuja sanomalehtipalloja ja lattiatilaa
Leikin säännöt	<p>Leikkijät jaetaan kahteen joukkueeseen, jotka asettuvat lattialle istumaan vastakkain pienen matkan päähän toisistaan. Kummallekin joukkueelle jaetaan saman verran ”roskia” siivottavaksi. Sanomalehtipallot on tarkoitus heittää toisen joukkueen alueelle. Alueiden rajat voidaan merkitä esimerkiksi narulla tai maalarinteipillä. Leikin tavoitteena on pitää oma puoli mahdollisimman puhtana ja heittää roskat toisen joukkueen alueelle.</p>
Sovelluksia leikistä	<ul style="list-style-type: none">• Lapset kisaavat aikuisia vastaan• Leikkijöistä muodostetaan yhtenäinen joukkue, joka kisa-aikaa vastaan eli heitetään roskat mahdollisimman nopeasti viivan yli• Roskat voidaan levittää ympäri tilaa ja ottaa tavoitteeksi kerätä roskat säkkiin.• Roskat voivat myös muuttua aarteiksi, joita viedään vastapuolen joukkueelta.• Voidaan leikkiä myös pehmeillä palloilla

Leikin nimi	Maitopurkit kumossa
Tarvittavat välineet ja tilat	Puhtaita maitotölkkejä. Lisätään painoa tarvittaessa täyttämällä hiekalla.
Leikin säännöt	Leikkijät jaetaan kahteen joukkueeseen, joista toiset kaatavat maitopurkit ja toiset nostavat ne pystyyn.
Sovelluksia leikistä	<ul style="list-style-type: none"> • Lapset aikuisia vastaan • Ajanotto • Viestinä siten, että juostaan viivalle kääntämään yksi purkki kerrallaan.

Leikin nimi	Popparikattila
Tarvittavat välineet ja tilat	Leikkivarjo ja pussitetut sanomalehtipallot
Leikin säännöt	Lapset asettuvat leikkivarjon ympärille ja sanomalehtipallot laitetaan leikkivarjon päälle. Leikin tavoitteena on saada leikkivarjoa liikuttamalla popparit pomppimaan pois kattilasta. Kun kattila on tyhjä, kerätään sanomalehtipallot pikaisesti takaisin leikkivarjon päälle ja leikki voi alkaa alusta
Sovelluksia leikistä	<ul style="list-style-type: none"> • Muodostetaan kaksi joukkuetta, joista toisen tavoitteena on saada popparit pois kattilasta ja toisen kerätä ne takaisin. • Voidaan leikkiä myös lapset vastaan aikuiset asetelmalla.

Leikin nimi	Kupit ja hatut
Tarvittavat välineet ja tilat	Jogurtti- ja/tai viilipurkkeja. Voidaan koristella.
Leikin säännöt	Purkit asetetaan maahan oikeinpäin ”kupeiksi” ja nurinpäin ”hatuiksi”. Leikkijöistä muodostetaan kaksi joukkuetta, joista toinen kääntää purkkeja kupeiksi ja toinen hatuiksi. Lopuksi voidaan katsoa kumpia on enemmän.
Sovelluksia leikistä	<ul style="list-style-type: none"> • Lapset vastaan aikuiset • Ajanotto • Viestinä siten, että juostaan viivalle kääntämään yksi purkki kerrallaan.

Leikin nimi	Polttopallo
Tarvittavat välineet ja tilat	Pehmeä pallo. Voidaan leikkiä sisällä tai ulkona.
Leikin säännöt	Rajataan alue esimerkiksi teipillä lattiaan tai katuliiduilla maahan. Valitaan polttaja ja muut leikkijät menevät rajatun alueen sisäpuolelle. Polttaja yrittää saada poltettua muita leikkijöitä heittämällä palloa heitä kohti. Leikkijät väistävät palloa rajatun alueen sisäpuolella. Se keneen pallo osuu, pääsee polttajaksi ja edellinen polttaja siirtyy muiden leikkijöiden kanssa alueen sisäpuolelle. Seuraavat kiinnijääneet siirtyvät myös polttajiksi. Päähän ei saa tähdätä.
Sovelluksia leikistä	Voidaan leikkiä myös niin, että polttaja vaihtuu joka kerta.

Leikin nimi	Koiranhäntä
Tarvittavat välineet ja tilat	Tilaa liikkua
Leikin säännöt	Leikkijät ovat jonossa pitäen toisiaan hartioista tai vyötäröltä kiinni. Jonon ensimmäinen on koiran pää ja viimeinen häntä. Pää yrittää saada hännästä kiinni. Jonossa olevien pitää pysyä mukana koiran tavoitellessa häntäänsä. Kun pää saa hännän kiinni, siirtyy pää jonon viimeiseksi. Leikki jatkuu, kunnes kaikki ovat saaneet ottaa häntää kiinni. Jonon pitää pysyä yhtenäisenä leikin ajan.
Sovelluksia leikistä	<ul style="list-style-type: none"> • Voidaan leikkiä vaikka käärmettä tai sisiliskoa

Leikin nimi	Kuka pelkää mustekalaa?
Tarvittavat välineet ja tilat	Tilaa juosta
Leikin säännöt	Yksi leikkijöistä valitaan mustekalaksi, jolle rajataan saalistusalue. Loput leikkijät ovat pikkukaloja, jotka yrittävät ohittaa mustekalan jäämättä kiinni. Pikkukalat lähtevät liikkeelle, kun huudetaan kuka pelkää mustekalaa. Kiinnijääneet muuttuvat mustekaloiksi ja leikki jatkuu.
Sovelluksia leikistä	Leikkiä voidaan muuttaa siten, että kiinnijääneet muuttuvat mustekalan lonkeroiksi eli he ottavat toisiaan kädestä kiinni ja saalistavat kaloja yhä pitenevänä ketjuna.

Leikin nimi	Ambulanssi- hippa
Tarvittavat välineet ja tilat	Selkeästi rajattu alue sisällä tai ulkona. Sovitaan sairaalan paikka, sisällä voi olla esim. patja ja ulkona maahan rajattu alue.
Leikin säännöt	Leikkijöistä valitaan yksi hippa, joka yrittää juosta muita kiinni. Hipan saatua kiinni ”potilas” pysähtyy ja odottaa, että ambulanssi (2 muuta leikkijää) tulee pelastamaan ja kuljettaa potilaan sairaalaan. Kuljettaminen voi tapahtua siten, että ambulanssikuskit ottavat potilaan jaloista ja käsistä kiinni ja nostavat hänet sairaalaan. Kuljettaa voi myös siten, että kuskit asettuvat potilaan molemmille puolelle ja tukevat häntä esim. käsistä tai kainalon alta ja he kävelevät yhdessä sairaalaan. Ambulanssia ei saa häiritä, joten kuskeja ei voi kuljetuksen aikana ottaa kiinni. Sairaalasta pääsee heti takaisin mukaan leikkiin.
Sovelluksia leikistä	Leikkiin voi valita useamman hipan ja ambulanssikuskit voivat pysyä koko leikin ajan pelastajan roolissa. Kiinniottajaa voi vaihtaa useasti leikin aikana. Aikuinen voi olla koko ajan joko kiinniottajana tai toisena ambulanssikuskina.

Leikin nimi	Ketjuhippa
Tarvittavat väli- neet ja tilat	Voidaan leikkiä sisällä tai ulkona.
Leikin säännöt	Hippa ottaa muita leikkijöitä kiinni. Kun hippa saa kiinni, lähtevät he yhdessä ottamaan muita kiinni. He voivat liikkua joko käsi kädessä tai peräkkäin vyötäröltä tai hartioista kiinni pitäen. Seuraava kiinniotettu liittyy letkaan mukaan. Letkan molemmat päät voivat ottaa kiinni. Leikki jatkuu kunnes kaikki ovat jääneet kiinni.
Sovelluksia leikis- tä	Hippaa voi leikkiä pareittain. Jaetaan leikkijät pareihin, jotka juoksevat yhdessä kiinniottajaparia karkuun. Kiinniotettu pari liittyy pariin/letkaan mukaan.

Leikin nimi	Loruleikki Malla
Tarvittavat välineet ja tilat	Tuolit tai penkit ja riittävästi tilaa ympärillä. Leikkiä voi sisällä tai ulkona. Lapset voivat toistaa lorua mukana, kun he ovat oppineet. Voi leikkiä myös seisten ilman tuoleja.
Leikin säännöt	<p>Leikki etenee lorun mukana toimien. Lorun lopussa kerrottu uusi liike lisätään jo alkaneeseen liikkeeseen. Loru:</p> <p>Hei! Olen Malla. Olen töissä nappitehtaalla. Ja erään, erään kerran, näin nuoren, nuoren herran, joka sanoi: Hei Malla! Pyöritä oikeaa kättäsi. (Oikea käsi alkaa pyörimään)</p> <p>Loru toistetaan uudelleen kuten edellä, ainoastaan lorun loppu muuttuu lisättävän liikkeen mukaisesti.</p> <p>Hei! Olen ... joka sanoi: Hei Malla! Pyöritä myös vasenta kättäsi. (Sekä oikea että vasen käsi pyörivät.)</p> <p>Loru jatkuu kuten edellä niin, että lisätään vielä oikea jalka, vasen jalka ja viimeisenä myös pää liikkumaan.</p> <p>Lopuksi, kun kaikki raajat ja pää jo pyörivät muuttuu loru näin.</p> <p>Hei! Olen Malla. Olen töissä nappitehtaalla. Ja erään, erään kerran. näin nuoren, nuoren herran, joka sanoi: Hei Malla! Oletko aivan sekaisin/ Oletko aivan hullu!</p>
Sovelluksia leikistä	Jos vasen ja oikea eivät ole vielä leikkijöille tuttuja niin voidaan sen sijaan sanoa pyöritä toista kättäsi tai jalkaasi. Jos leikitään seisten, voi jalan liikkeen jättää väliin tai kokeilla ainoastaan nostaa toisen jalan ilmaan käsien ja pään pyöriessä.

Leikin nimi	Elefanttimarssi
Tarvittavat välineet ja tilat	Ei tarvittavia välineitä. Voidaan leikkiä sisällä tai ulkona.
Leikin säännöt	Ohjaaja aloittaa leikin. Leikitään elefanttimarssi-laulun mukana ja otetaan leikkijöitä mukaan vuorotellen. Liikettä voidaan vaihtaa muuttamalla laulussa marssi kohtaa. Elefantit voivat vuorotellen hiipiä, juosta, pomppia, kävellä, loikkia yms.
Sovelluksia leikistä	Lapset voivat valita vuorollaan liikkumistavan sen jälkeen, kun kaikki on saatu mukaan letkaan. Aikuinen huolehtii, että kaikki halukkaat saavat valita liikkumistavan.

Leikin nimi	Vahtikoira
Tarvittavat välineet ja tilat	Kulkunen
Leikin säännöt	Leikkijöistä yksi valitaan vahtikoiraksi ja muut asettuvat piiriksi istumaan koiran ympärille. Koiralla on kilisevä kello, jota se vartioi. Vahtikoira kuitenkin nukahtaa, jolloin leikkijät nappaavat kellon ja se piilotetaan yhden leikkijän selän taakse. Koira herätetään lausumalla yhdessä ” Herää, herää vahtikoira kellosi on kadonnut. ” Vahtikoira lähtee etsimään kelloa haukkumalla vuorollaan jokaiselle leikkijälle, jolloin tämän on paljastettava onko kello hänellä. Kun kello on löydetty, sen piilottajasta tulee vahtikoira.
Sovelluksia leikistä	<ul style="list-style-type: none"> Leikissä voidaan käydä lasten nimiä läpi

Leikin nimi	Maalipurkki
Tarvittavat välineet ja tilat	Sininen ja punainen pensseli, palikka, kartonkia tms.
Leikin säännöt	Leikkijät seisovat piirissä kasvot keskustaan päin ja lausuvat lorua ” vanha maalipurkki olan takaa kurkki, sininen vai punainen pensselin on väri sen. ” Yksi leikkijöistä on maalipurkki, joka kiertää piiriä ulkopuolella pitäen käsissään sinistä ja punaista pensseliä. Lorun loputtua hän valitsee jonkun leikkijän ja pysähtyy tämän taakse nostaen jommankumman pensselin ylös. Valitun leikkijän pitää arvata, kumpi pensseli on nostettu. Jos arvaus osuu oikeaan, hänestä tulee maalipurkki. Jos arvaus on väärä, vanha maalipurkki jatkaa tehtävässään.
Sovelluksia leikistä	<ul style="list-style-type: none">• Värejä voidaan vaihdella